

**Hanzehogeschool
Groningen**
University of Applied Sciences

Sociale factoren in de wijkenaanpak: Boven Pekela en de Doorsnee buurt

Rapportage data-analyse

share your talent. **move** the world.

Colofon

Entrance Centre of Expertise Energy
Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society
Nijenborgh 6
9747 AG GRONINGEN

Kathelijne Bouw MSc
Anneke Braaksma BSc
Dr. Sarah Elbert
Dr. Carina Wiekens

April 2022

Alles uit dit rapport mag worden gebruikt zonder toestemming van de auteur, onder de voorwaarde dat u de bron correct aangeeft: Bouw, K., Braaksma, A. E., Elbert, S.P. & Wiekens, C.J. (2022). Sociale factoren in de wijkaanpak: Boven Pekela en de Doorsneebuurt, rapportage data-analyse. Andere voorwaarden zijn dat dat u dit rapport niet voor commerciële doeleinden gebruikt en dat u uw werk op basis van dit rapport onder dezelfde licentie (CC BY-NC-SA 4.0) verspreidt.

Beeld: <https://aardgasvrijewijken.nl/>
Fotograaf Kick Smeets

Sociale factoren in de wijkenaanpak: Boven Pekela en de Doorsnee buurt

5 april 2022

Management samenvatting

Een van de grote uitdagingen in de energietransitie is de implementatie van lokale energiestrategieën. In deze gebiedsgerichte aanpakken dienen verschillende stakeholdersgroepen tot gezamenlijke beslissingen te komen over de te nemen maatregelen. Een eerste stap naar een aanpak voor de wijkgerichte energietransitie is daarom het in kaart brengen van de kenmerken van deze verschillende groepen en de interactie tussen deze groepen. Daarbij is het van belang om te weten welke sociale factoren een wijk of gebied typeren en hoe die vertaald kunnen worden naar een passende wijkaanpak. In dit onderzoek hebben we relevante sociale factoren voor het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt in de provincie Groningen in kaart gebracht. Dit hebben we gedaan aan de hand van een vragenlijst en, aanvullend, een semigestructureerd interview.

Dit onderzoek vormt één van de cases in een breder project waarin meerdere cases bestudeerd worden. Het doel van dit bredere project is om, aan de hand van sociale factoren, inzicht te krijgen in de determinanten van succesvolle bewonersparticipatie op wijkniveau. Vooral voor heterogene bewonersgroepen zou voldoende bewonersparticipatie een uitdaging kunnen vormen, bijvoorbeeld als er belangrijke verschillen zijn tussen huurders en kopers, verschillende leeftijdsgroepen, inkomensgroepen of etnische achtergronden. Deze groepen kunnen verschillende belangen hebben waardoor een gezamenlijke en gelijktijdige beslissing over de te nemen maatregelen bemoeilijkt wordt. Met het identificeren van de determinanten, de sociale factoren die invloed hebben op het ontstaan van succesvolle bewonersparticipatie, kan voor elke wijk nagegaan worden wat de sterke en minder sterke punten zijn. Op basis hiervan kan een wijkaanpak ontwikkeld worden die aansluit bij de bewoners en de specifieke context van de wijk. Naast dat het in dit rapport beschreven onderzoek inzichten biedt in relevante factoren en, exploratief, in sterke punten en aandachtspunten in Boven Pekela en de Doorsneebuurt, levert het bredere project, waarin we verschillende wijken met elkaar vergelijken, inzichten op in de voorwaarden voor succesvolle bewonersparticipatie. Dit is onder andere relevant voor het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW), waarin ervaringen worden opgedaan met de wijkgerichte energietransitie.

5

Het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt is de vierde 'wijk' waarin sociale aspecten op deze gestructureerde wijze zijn onderzocht (zie pagina 11 voor een verwijzing naar de eindrapportages van de eerste drie gebieden; de wijk Paddepoel in Groningen, het dorp Garijp en de wijk Lariks West in Assen). Het gaat hierbij om het in kaart brengen van demografische en individuele factoren (waaronder aspecten als leeftijd, inkomen, kennis en verantwoordelijkheid voor de energietransitie), sociaal-culturele en historische context factoren (bijvoorbeeld institutioneel vertrouwen) en factoren die sociale invloed binnen een buurt in kaart brengen (contacten in de buurt, onderlinge uitwisseling van gunsten en onderling vertrouwen). Ook relaties tussen deze constructen en verschillen tussen groepen worden geanalyseerd. De theoretische keuze voor verschillende constructen is als onderdeel van een promotietraject onderbouwd in een wetenschappelijk artikel¹.

Samenvatting van de resultaten

Boven Pekela en de Doorsneebuurt is een proeftuin in het kader van het PAW (Programma Aardgasvrij Wijken). Bewoners zijn verenigd in een lokale energiecoöperatie en werkgroep (bewonersinitiatief) die het project 'Pekela geeft gas' leiden. Bewoners staan hier dus echt aan het roer. De sociale cohesie in het gebied wordt door de bewoners zelf hoog ingeschat en men verwacht dat dit een grote rol speelt bij het succes van het project.

---

¹ Bouw, K., Wiekens, C. J., Elbert, S.P. and Faaij, A.P.C., 2021. Social context factors: an exploration towards defining the social context of neighbourhoods for energy planning purposes. Manuscript ter publicatie aangeboden. Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society, Hanzehogeschool Groningen. Groningen.

In totaal hebben 129 mensen de vragenlijst ingevuld. In een interview is het beeld dat hierbij is ontstaan gestaafd met een lid van het bewonersinitiatief. Met betrekking tot leeftijd en andere demografische kenmerken kan de steekproef als grotendeels representatief beschouwd worden (in vergelijking met CBS data)². In de steekproef bestaat 89% van de respondenten uit eigenaar-bewoners en is de gemiddelde leeftijd 55 jaar ($SD = 14.25$). Er deden relatief veel mensen met een modaal / boven modaal inkomen mee aan het onderzoek. Dit werd in het interview met de wijkstakeholder verklaard doordat er in het gebied relatief veel koopwoningen staan.

Aan de hand van vijf kernconstructen (demografische factoren, individuele factoren, sociale invloed, sociaalhistorische context en participatie) zijn sociale factoren voor het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt in kaart gebracht. Het uitgangspunt hierbij is dat zowel individuele factoren als sociale factoren voorwaardelijk zijn voor het bij willen dragen aan een gezamenlijk project. Er wordt aangenomen dat er een aantal individuele factoren is dat de mate waarin bewoners willen verduurzamen positief kan beïnvloeden: voldoende kennis van duurzame energie en technieken, een positieve attitude ten aanzien van het bevorderen van duurzame energie, zichzelf verantwoordelijk achten voor het verduurzamen van hun buurt, een hoge subjectieve norm en een hoge waargenomen controle en locus of control. Allereerst hebben de respondenten in Boven Pekela en de Doorsneebuurt niet opvallend veel of weinig kennis over duurzame energie, maar het onderwerp wordt wel belangrijk gevonden. Hierbij valt op dat het streven om minder aardgas te gebruiken, minder belangrijk wordt gevonden dan het bevorderen van duurzame energie. Jongere mensen beschikken over meer kennis over het onderwerp en de hogere opleidingsgroep heeft een positievere attitude ten aanzien van deze onderwerpen dan de lagere opleidingsgroep.

De verantwoordelijkheid voor het verduurzamen van de buurt wordt het meest toegeschreven aan de overheid. 72% van de mensen heeft daarnaast al maatregelen genomen om hun huis te verduurzamen. Dit komt overeen met de score op waargenomen controle over het nemen van maatregelen: deze wordt over het algemeen boven het midden van de schaal gewaardeerd, waarbij mensen met een hogere opleiding dan wel hoger inkomen, een hogere mate van waargenomen gedragscontrole ervaren. De subjectieve norm wordt in de buurt als laag geïnterpreteerd: er wordt dus weinig druk van andere mensen ervaren op het nemen van duurzame energiemaatregelen, maar uit het aanvullende interview blijkt dat mensen wel degelijk naar elkaar kijken. In de vragenlijst geven mensen ook relatief vaak aan dat ze denken dat hun buurtgenoten het onderwerp belangrijk vinden.

Op basis van de resultaten kunnen we zeggen dat een groot gedeelte van de mensen lang in het gebied wil blijven wonen. Bepaalde groepen mensen (oudere mensen en mensen met lagere opleiding en/of lager inkomen) wonen langer in het gebied. Gemiddeld beoordelen de respondenten het wonen in het gebied met een 7.8, wat ruim voldoende is. Een meerderheid (64%) geeft daarnaast aan vertrouwen te hebben in elkaar bij het oplossen van problemen. Onderling vertrouwen hangt samen met leeftijd; oudere inwoners lijken meer vertrouwen te hebben in de mede-inwoners bij het oplossen van problemen dan jongere inwoners. Daarnaast kent een groot gedeelte van de mensen veel anderen uit de buurt. Echter, het lijkt dat intensieve contacten uitblijven, wat bijvoorbeeld blijkt uit de relatief lage score op onderlinge uitwisseling van diensten en gunsten. Er zijn indicaties dat dit samenhangt met leeftijd: jongere mensen lijken meer open te staan voor contact met medebewoners, vergeleken met oudere bewoners. Dat er niet bijzonder veel contact met elkaar is, is ook terug te zien in de mate waarin mensen deelnemen aan verenigingen (65% van de respondenten geeft aan geen lid te zijn van een vereniging). Deze observatie heeft consequenties voor de participatiestrategie, net als de bevinding dat er beperkte voorzieningen zijn in het gebied.

De verwachting is dat het aantal sociale contacten, de tevredenheid over het wonen in het gebied en het onderlinge vertrouwen, positieve factoren zijn in het opzetten van een gezamenlijke aanpak. De aandachtspunten in het gebied zijn a) het geringe aantal mogelijkheden om inwoners te bereiken via verenigingen, omdat de meeste mensen geen lid zijn en b) de geringe onderlinge intensieve contacten, bijvoorbeeld wanneer het gaat om het bespreken van het onderwerp verduurzaming.

---

² CBS, 2021. Kerncijfers wijken en buurten 2021. Opgevraagd op 24 november 2021 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2021/31/kerncijfers-wijken-en-buurten-2021>

Opvallend in dit gebied is dat het institutioneel vertrouwen (vertrouwen in de gemeente) laag is. Redenen die hiervoor worden gegeven, hebben vooral te maken met de gedachte dat de gemeente een tekort aan financiële middelen heeft om de problemen op te lossen en niet geïnteresseerd genoeg is in het gebied. Daarnaast wordt door het merendeel van de respondenten één of meerdere problemen gerapporteerd die in het gebied spelen. Het is belangrijk om hier bij het uitwerken van de gezamenlijke wijkaanpak rekening mee te houden.

Eerdere successen kunnen een indicatie geven van de organisatiekracht in de wijk. Ondanks dat weinig respondenten op de hoogte zijn van de eerdere successen, worden er toch enkele grote projecten genoemd. Het plaatsen van speeltoestellen en het project Pekela geeft gas worden veelal als succes beschouwd.

Ondanks dat mensen verduurzaming in het algemeen belangrijk vinden, de sociale cohesie hoog is en een overgroot deel van de respondenten het project 'Pekela geeft gas' tenminste bij naam kent, is de bereidheid om bij te dragen aan een gezamenlijk project erg laag; een minderheid (ca.16.3%) geeft aan mee te willen helpen. Hieraan kunnen verschillende redenen ten grondslag liggen, bijvoorbeeld onduidelijkheid omtrent wat 'meehelpen' betekent, maar ook wordt duidelijk dat bekendheid van het project (86.1% van de bewoners kent het project) niet per definitie betekent dat bewoners ook eerder geneigd zijn actief mee te doen aan een gezamenlijk verduurzamingsproject.

Aanbeveling voor de wijkaanpak

Aanbeveling 1: Actieve coördinatie noodzakelijk

In het onderzoek is een aantal factoren gemeten dat een indicatie geeft van de organisatiekracht in het dorp. De resultaten laten bijvoorbeeld zien dat er relatief weinig succesvolle activiteiten worden genoemd en dat mensen niet al sterk gegroepeerd zijn door lidmaatschap van lokale verenigingen of clubs. Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen we stellen dat de organisatiekracht in Pekela niet enorm groot is. Daarnaast is er ook een grote groep mensen die aangeeft niet te willen helpen bij het verduurzamen van de buurt. Tegelijkertijd is Pekela wel een dorp waar mensen voor elkaar klaar staan en waar een beroep op hun hulp gedaan kan worden wanneer dat nodig is. Deze gegevens schetsen het beeld dat mensen wel bij de organisatie van het project betrokken kunnen worden, maar onder specifieke omstandigheden, bijvoorbeeld wanneer hulp vanuit en voor de eigen gemeenschap gewenst is. Het is hierbij belangrijk om mensen niet te overvragen, want een interne motivatie om mee te doen zal hier minder aangetroffen worden. Actieve coördinatie vanuit de werkgroep van de energiecoöperatie lijkt hier dus op zijn plaats.

Aanbeveling 2: respecteer de tijd en ruimte die mensen nodig hebben om zelf tot een keuze te komen

We zien dat veel mensen in het gebied elkaar kennen, maar dat intensieve contacten tussen buurtbewoners uitblijven. Ook vinden we in de toelichting op de vraag of mensen mee willen helpen met de verduurzaming van de buurt aanwijzingen dat mensen niet willen meehelpen omdat het vooral een individuele aangelegenheid is. Tegelijkertijd geeft een deel van de respondenten dat 'misschien mee wil helpen' aan dat te willen onder de voorwaarde dat anderen dat ook doen. Hieruit kunnen we opmaken dat mensen niet geheel ongevoelig zijn voor wat anderen doen, ondanks dat er belang wordt gehecht aan individualiteit. In de communicatie kan het helpen om te benadrukken dat de voorgestelde maatregelen (kierdichting, zonnepanelen, hybride warmtepomp) individuele maatregelen zijn waarbij je van niemand afhankelijk bent en die in je eigen tijd kunt nemen, maar dat er wel hulp beschikbaar is in de vorm van gratis advies en extra subsidie. Daarnaast kan het helpen om zichtbaar te maken dat er al veel bewoners zijn die meedoen aan het project.

Aanbeveling 3: laat de gemeente op passende afstand opereren

In het onderzoek kwam duidelijk naar voren dat het vertrouwen in de gemeente laag is. Daardoor ligt het niet voor de hand dat de gemeente een vooraanstaande rol inneemt in de bewonerscommunicatie. Aangezien het vertrouwen in buurtgenoten groter is, zal de werkgroep effectiever zijn in het overbrengen van de boodschap. Tegelijkertijd verwachten bewoners wel degelijk iets van de gemeente, wat duidelijk is geworden uit de grote verantwoordelijkheid die bewoners toeschrijven aan de gemeente. De huidige vorm, waarin de werkgroep en de gemeente nauw samenwerken, maar waarbij vooral de werkgroep direct contact heeft met bewoners, lijkt daarbij passend. Echter, deze vorm kan ook een risico vormen voor de positie van de werkgroep: Wanneer het

handelen van de gemeente als negatief wordt ervaren door de bewoners, zal de werkgroep hier ook mee geassocieerd worden. Aanbevolen wordt om de werkgroep beter in te bedden in de lokale omgeving, zodat de werkgroep bekender wordt en legitimiteit krijgt om namens de bewoners met de gemeente in gesprek te gaan. In het belang van de werkgroep dienen contacten met de gemeente transparant naar de lokale bevolking gecommuniceerd en vastgelegd te worden, zodat duidelijk is wat er afgesproken is en waarom. Daarnaast is het aan te bevelen om met voorzichtigheid om te gaan met het huidige evenwicht tussen werkgroep en gemeente. Mocht er bijvoorbeeld een grotere rol van de gemeente nodig zijn, dan dient deze rol nauwkeurig verkend te worden.

Aanbeveling 4: probeer beter aan te sluiten bij de groep 'nee-zeggers'

Opvallend is dat een grote groep respondenten aangeeft niet mee te willen helpen bij de verduurzaming van de buurt. Naast de groep die aangeeft dit niet te willen omdat het een persoonlijke aangelegenheid is, zijn er ook verschillende mensen die aangeven geen tijd of geen geld te hebben of dit vanwege hun leeftijd niet te zien zitten. Voor de bewoners met een hoge leeftijd of weinig tijd, kan het helpen om meer in te zetten op ontzorgen. Voor de groep bewoners met een laag inkomen (of lagere opleiding) en beperkte investeringsruimte, kan het lonen om de drempel te verlagen door te beginnen met kieldichting en andere maatregelen die weinig investering vragen en deze eventueel uit het projectbudget te vergoeden. Als men hiervan de positieve gevolgen ervaart, kan een volgende stap genomen worden. Juist voor deze huishoudens is het van belang om een besparing op de energierekening te realiseren en mee te profiteren van de proeftuingelden, naast dat het voor aansluiting bij de activiteiten van de werkgroep zorgt.

Aanbeveling 5: benut plekken waar buurtbewoners elkaar ontmoeten

Uit het onderzoek blijkt dat een vrij grote groep het project alleen van naam kent. Daarnaast blijkt het een uitdaging om mensen echt te bereiken en met ze in gesprek te raken. Veel contact tussen buurtgenoten vindt plaats in en om het huis. Veel verenigingen zijn er niet en ook de voorzieningen zijn beperkt. In het onderzoek hebben we een aantal plekken geïdentificeerd waar mensen elkaar ontmoeten. Hierbij wordt het buurthuis het vaakst genoemd, maar ook het voetbalveld, de school en de manege worden genoemd. Gezien de beperkte mogelijkheden om met bewoners in gesprek te raken, verdient het aanbeveling om deze plekken te gebruiken om het project onder de aandacht te brengen. Dit kan bijvoorbeeld door mensen informeel aan te spreken, maar ook op een meer georganiseerde manier door uitnodigingen op deze plekken uit te delen of er met een informatiekraampje met een publiekstrekker (bijvoorbeeld een ijskar in de zomer op een plek waar veel kinderen – met hun ouders- komen) te gaan staan. Dit kan ook een manier zijn om jongere bewoners aan te spreken; zij hebben minder vertrouwen in de buurtgenoten, maar staan wel open voor contact en hebben kennis over het onderwerp. Het is extra belangrijk om hen te betrekken bij het project, omdat zij op basis van dit onderzoek minder bereid lijken te zijn om mee te helpen aan het verduurzamen van de buurt.

Inhoudsopgave

Management samenvatting	5
Samenvatting van de resultaten	5
Aanbeveling voor de wijkaanpak	7
Voorwoord	11
1. Introductie	12
1.1. Over het gebied Boven Pekela en de Doorsneeboom	12
1.2. Doel en beoogd resultaat	13
1.3. Methode	13
1.4. Leeswijzer	14
2. Resultaten	15
2.1. Beschrijving van de steekproef	15
2.1.1. Demografische factoren	15
2.1.2. Individuele factoren: Kennis over het onderwerp	17
2.1.3. Individuele factoren: Attitude	17
2.1.4. Individuele factoren: Verantwoordelijkheid	18
2.1.5. Individuele factoren: Invloed (locus of control en waargenomen controle)	19
2.1.6. Individuele factoren: Subjectieve norm.....	19
2.1.7. Individuele factoren: Veranderfase.....	19
2.1.8. Sociale invloed: Verbondenheid	20
2.1.9. Sociale invloed: Sociaal netwerk	20
2.1.10. Sociale invloed: Onderlinge uitwisseling	21
2.1.11. Sociale invloed: Lidmaatschap bij verenigingen	21
2.1.12. Sociale invloed: Onderling vertrouwen	21
2.1.13. Sociaal-culturele en historische context: Institutioneel vertrouwen	22
2.1.14. Sociaal-culturele en historische context: Eerdere successen en problemen	22
2.1.15. Participatie: Bekendheid initiatief	22
2.1.16. Participatie: Bereidheid en persoonlijke betrokkenheid	23
2.2. Verschillen tussen groepen: De rol van leeftijd	24
2.2.1. <i>Individuele factoren: kennis over het onderwerp</i>	24
2.2.2. Sociale invloed: verbondenheid	24
2.2.3. Sociale invloed: Onderlinge uitwisseling	24
2.2.4. Sociale invloed: Onderling vertrouwen	24
2.2.5. Participatie: Bereidheid	24

2.3.	De rol van inkomen en opleidingsniveau	25
2.3.1.	Inkomen	25
2.3.1.1.	Individuele factoren: Waargenomen controle	25
2.3.1.2.	Sociale invloed: Verbondenheid (woonduur).....	25
2.3.1.3.	Participatie: Bekendheid project Pekela geeft gas	25
2.3.2.	Opleiding	25
2.3.2.1.	Individuele factoren: Attitude	26
2.3.2.2.	Individuele factoren: Waargenomen gedragscontrole	26
2.3.2.3.	Sociale invloed: verbondenheid	26
3.	Interview wijkstakehouder: samenvatting	27
4.	Conclusies en aanbevelingen	30
4.1.	Algemene conclusies	30
4.2.	Aanbevelingen voor de wijkaanpak.....	32
4.3.	Aanbevelingen voor vergelijkend onderzoek tussen wijken	34

Voorwoord

Dit project is in de periode augustus-september 2021 uitgevoerd door onderzoekers van het lectoraat 'Communication, Behaviour & the Sustainable Society' van de Hanzehogeschool Groningen. Vanuit het lectoraat wordt onder andere gewerkt aan sociaal maatschappelijke verandering ten behoeve van de energietransitie. Onder invloed van recent overheidsbeleid is er de afgelopen jaren meer aandacht gekomen voor de wijkgerichte energietransitie. Of het nu gaat om het grootschalig aanpakken van isolatie, of over het aardgasvrij maken van woningen, het uitgangspunt is vaak om dit collectief binnen een complex, buurt of wijk op te zetten. Met een benadering die niet meer gericht is op bepaalde groepen, bijvoorbeeld woningeigenaren, maar op een geografisch gebied, hebben we te maken met diverse typen bewoners waarvan verwacht wordt dat ze gezamenlijk participeren in het project. Sociaal gezien kan dit een grote uitdaging zijn omdat elke groep zijn eigen voorkeuren, wensen en behoeften heeft. Een eerste stap naar een aanpak voor de wijkgerichte energietransitie is daarom om eerst goed zicht te krijgen op deze verschillende groepen en op de interactie tussen de bewoners. Bij een gezamenlijk project is het niet alleen van belang dat we individuele bewoners aan kunnen spreken, maar dat we ook het sociaal kapitaal in de wijk kunnen benutten om met bewoners een gezamenlijk project op te zetten. Dit onderzoek is een eerste stap, en daarmee ook een verkenning, van welke sociale factoren een wijk typeren en hoe die vertaald kunnen worden naar een passende wijkaanpak.

Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de financiële ondersteuning vanuit TNO Energy Transition Studies. Eerdere cases, waaronder Paddepoel en Garijp, zijn onderdeel van het project Integrale Energietransitie Bestaande Bouw dat wordt gefinancierd vanuit de Meerjarig Missie gedreven Innovatie Programma's (MMIP's) van de Topsector Energie.

11

Naast deze rapportage over Boven Pekela en de Doorsnee buurt zijn ook rapportages over Paddepoel, Garijp en De Lariks West, Assen verschenen:

Elbert, S.P., Bouw, K., & Wiekens, C. J. (2021). Sociale factoren in de wijkaanpak: Paddepoel, rapportage data-analyse. Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society, Hanzehogeschool Groningen.

Bouw, K., de Boer, A. M., Elbert, S.P. & Wiekens, C.J. (2021). Sociale factoren in de wijkaanpak: Garijp, rapportage data-analyse. Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society, Hanzehogeschool Groningen.

Elbert, S.P., De Boer, A. M., Bouw, K., & Wiekens, C.J. (2022). Sociale factoren in de wijkaanpak: De Lariks Assen, rapportage data-analyse. Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society, Hanzehogeschool Groningen.

We willen het projectteam van 'Pekela geeft gas' van harte bedanken voor hun medewerking aan dit onderzoek, in het bijzonder Ester Boekholt voor het meedenken tijdens en na de uitvoer van het onderzoek. Ten slotte willen we Kevin Haaijer en Anke de Boer bedanken voor hun bijdrage aan het onderzoek.

1. Introductie

Om in een wijk of gebied een duurzaam energieproject succesvol te voltooien, zal er draagvlak moeten zijn onder bewoners. Bovendien zou bij het uitvoeren van een gezamenlijk project, voldoende sociaal kapitaal beschikbaar moeten zijn, bijvoorbeeld wat betreft kennis van mogelijke technische oplossingen, financieringsmogelijkheden en beleidsmatige en juridische kaders en/of een sociaal netwerk waaruit dergelijke kennis geput kan worden. Met andere woorden: voor een succesvol participatietraject is er een sociale infrastructuur nodig. Om de sociale factoren in kaart te brengen die draagvlak en participatie kunnen voorspellen, waarop een succesvolle aanpak uiteindelijk gebaseerd kan worden, is het huidige exploratieve onderzoek verricht in het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt in Groningen. In dit onderzoek hebben we aan de hand van een vragenlijst (en interviews) verschillende sociale factoren in kaart gebracht en gekeken naar de onderlinge samenhang tussen de factoren en de bereidheid om te participeren in de lokale energietransitie. Er zal naar alle groepen in de wijk worden gekeken, bijvoorbeeld op basis van leeftijd en sociaaleconomische status (SES), omdat het belangrijk is om alle groepen mee te krijgen in de energietransitie. Op basis van dit exploratieve onderzoek kunnen vervolgens aandachtspunten meegegeven worden voor het succesvol opzetten van een duurzaam energieproject.

12

Aan de hand van literatuur en voorgaand onderzoek is een theoretisch model opgesteld met verschillende categorieën van sociale factoren waarvan verwacht wordt dat ze van invloed zijn op bewonersparticipatie bij een duurzaam energieproject. Het onderzoek naar deze factoren maakt deel uit van een promotietraject en een beschrijving van de theoretische keuze voor verschillende constructen, kan gevonden worden in het desbetreffende artikel¹. De volgende sociale factoren zijn op basis van dit model in kaart gebracht:

- Demografische factoren: leeftijd, inkomen, opleidingsniveau, beroepssector, dagelijkse hoofdactiviteiten;
- Individuele factoren: kennis duurzame energie, attitude ten opzichte van de energietransitie, verantwoordelijkheid voor de energietransitie, locus of control, waargenomen controle, subjectieve norm, veranderfase.
- Sociale invloed: verbondenheid met de buurt, sociaal netwerk, onderlinge uitwisseling tussen bewoners, betrokkenheid bij verenigingen, onderling vertrouwen.
- Sociaal-culturele en historische context: institutioneel vertrouwen, eerdere gezamenlijke successen, sociaal-fysieke infrastructuur.
- Participatie: bekendheid initiatief, persoonlijke betrokkenheid, bereidheid om mee te helpen.

1.1. Over het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt

Het gebied Pekela en de Doorsneebuurt is onderdeel van de gemeente Pekela en ligt in de provincie Groningen. Voor het proeftuingebied is gekozen om Boven Pekela aan de vullen met de Doorsneebuurt, tot aan de Ommelanderbrug. Dit gebied telt 608 adressen, waaronder 29 bedrijfs- of utiliteitsgebouwen. Het gebied van de proeftuin telt 578 huishoudens, waarvan het overgrote deel koopwoningen bevat. Met een gemiddelde bewonersdichtheid van 2,3 inwoners per woning komt het inwonersaantal in totaal neer op ongeveer 1.375 bewoners. Dat is 11% van de gehele gemeente Pekela (12.500 inwoners in 2017).

In september 2014 is op initiatief van de coöperatie Pekela Duurzaam de werkgroep Boven Pekela Energieneutraal gevormd, bestaande uit inwoners van Boven Pekela en vertegenwoordigers van het bestuur van het gebiedshuis “de Riggel” en manegevereniging NIOF. Boven Pekela is het kleinste gebied van de drie lintgebieden in de gemeente Pekela met ruim 300 woningen. Boven Pekela heeft voornamelijk vrijstaande koopwoningen, die voor een groot deel gebouwd zijn voor de jaren '70. Veel van deze woningen zijn niet of

slechts beperkt geïsoleerd en daardoor ligt het energieverbruik hoog. Naast individuele investeringen in zonnepanelen zijn er verder nog weinig structurele investeringen gedaan om het energieverbruik drastisch te verminderen. Daarin wil de werkgroep verandering brengen door een gezamenlijke en gestructureerde aanpak om Boven Pekela en de Doorsneebuurt te verduurzamen en energieneutraal te maken. De Doorsneebuurt ligt in het verlengde van Boven Pekela en bestaat uit ongeveer 150 woningen. De buurt bestaat voor een deel uit vrijstaande woningen en een deel rijtjeswoningen die oorspronkelijk in eigendom waren van de woningcorporatie Acantus. Veel van deze huurwoningen zijn inmiddels verkocht en Acantus verhuurt hier nu nog 18 woningen.

Het doel is om in een periode van 10 jaar het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt duurzaam en energieneutraal te maken door energiebesparing en –opwekking, waardoor het verbruik van energie door woningen, bedrijven en instellingen niet hoger ligt dan de opwekking van energie door de gezamenlijke bewoners. Door dit gezamenlijk te doen wil men bereiken dat de sociale samenhang in het gebied wordt versterkt en het gebied als geheel ook na 10 jaar toekomst bestendig is en iedereen met plezier in Boven Pekela kan blijven wonen.

1.2. Doel en beoogd resultaat

Het doel van dit onderzoek was om aan de hand van een set sociale factoren, een sociale schets van het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt te geven. Dit onderzoek is onderdeel van een breder project, waarbij dezelfde vragenlijst ook in een aantal andere wijken is uitgezet. Het doel van dit bredere project is om, aan de hand van deze sociale factoren, inzicht te krijgen in wat ervoor zorgt dat een wijk of gebied succesvol stappen kan zetten in de energietransitie. Voor individuele wijken levert dit inzicht op in sterke en zwakke punten van de wijk. Op basis hiervan kan een wijkaanpak ontwikkeld worden die aansluit bij de bewoners en de specifieke context van de wijk. Aan het eind van dit onderzoek doen we dan ook aanbevelingen voor de wijkaanpak in Boven Pekela en de Doorsneebuurt. Daarnaast levert het bredere project, waarin we verschillende wijken met elkaar vergelijken, inzicht op in de voorwaarden voor een succesvolle bewonersparticipatie. Dit is onder andere relevant voor het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW), waarin ervaringen worden opgedaan met de wijkgerichte energietransitie.

13

Het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt is de vierde wijk waarin deze sociale aspecten op een gestructureerde wijze zijn onderzocht. Het gaat hierbij om het in kaart brengen van demografische en individuele factoren (waaronder aspecten als leeftijd, inkomen, kennis en verantwoordelijkheid voor de energietransitie), sociaal-culturele en historische context factoren (bijvoorbeeld institutioneel vertrouwen) en factoren die sociale invloed binnen een buurt in kaart brengen (contacten in de buurt, onderlinge uitwisseling van gunsten en onderling vertrouwen). Ook relaties tussen deze constructen en verschillen tussen groepen worden geanalyseerd. In tegenstelling tot de eerste wijk, Paddepoel-Noord in de stad Groningen, hebben we er in Boven Pekela en de Doorsneebuurt voor gekozen om de geografische verschillen binnen het gebied niet te analyseren. Het gehele gebied wordt als beoogd projectgebied gezien, waardoor er op basis van sociale kenmerken geen selectie meer plaats hoeft te vinden van gebieden die tot het projectgebied behoren. Daardoor is het minder relevant om naar dergelijke verschillen te kijken. In de eerste plaats zullen we ons in de breedte oriënteren op de sociale factoren. Daarnaast zullen we verschillende groepen vergelijken met betrekking tot leeftijd en sociaaleconomische status (inkomen en opleidingsniveau). Dit kan inzicht geven in welke groepen eventueel minder gemakkelijk meekomen in de energietransitie.

1.3. Methode

Er is een vragenlijst ontwikkeld om de sociale factoren in kaart te brengen. Deze factoren zijn aan de hand van literatuur geselecteerd en vervolgens geoperationaliseerd en waar nodig aangepast voor de specifieke context van het huidige onderzoek. Er was een digitale vragenlijst beschikbaar voor respondenten, welke zowel via een QR-code als via een link kon worden ingevuld. De resultaten zijn vervolgens geanalyseerd met behulp van SPSS (versie 27 & 28), waarbij zowel descriptieve als inferentiële statistiek gebruikt is. De data is per variabele getest op een normaal verdeling op basis van een Saphiro-Wilk test en aan de hand van het resultaat zijn er parametrische of non-parametrische tests gebruikt. Ter aanvulling is er één semigestructureerd interview gehouden met een lid van het bewonersinitiatief 'Pekela geeft gas'.

De totale benodigde steekproef bestaat op basis van een totaal van 578 woningen uit 231 respondenten (betrouwbaarheidsinterval 95%, foutmarge 5%). Ondanks dat nagenoeg alle adressen meermalen zijn bezocht, bestond de uiteindelijke respons uit 129 respondenten. Dit is niet voldoende voor een 90%-betrouwbaarheidsinterval (hiervoor zou de optimale steekproefgrootte $n = 185$ zijn), waardoor moet worden aangemerkt dat de steekproef klein is en de resultaten met enige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd.

1.4. Leeswijzer

Dit rapport geeft de resultaten weer van de vragenlijst over sociale factoren in het gebied Pekela en de Doorsneebuurt in de provincie Groningen. Het rapport is als volgt opgebouwd: Hierna volgen in hoofdstuk 2 de resultaten, waarbij we eerst per factor het algemene beeld voor het gehele gebied weergeven (paragraaf 2.1), vervolgens analyseren we de verschillen tussen bewoners met verschillende leeftijdscategorieën (paragraaf 2.2)), en ten slotte de relatie tussen inkomen en opleidingsniveau en de sociale factoren (paragraaf 2.3). De resultaten van het onderzoek zijn in een interview gestaafd met een stakeholder uit het gebied, en is samengevat in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 worden ten slotte de conclusies van de data-analyse beschreven en worden aanbevelingen gedaan voor de wijkaanpak.

2. Resultaten

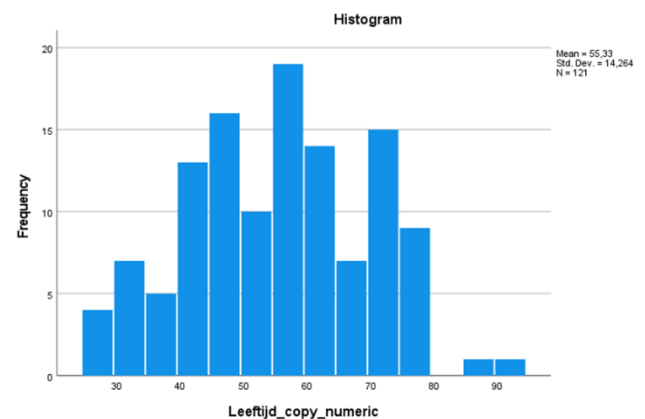
2.1. Beschrijving van de steekproef

De steekproef bestaat uit 129 proefpersonen. Hiervan hebben 121 proefpersonen de vragenlijst volledig ingevuld en 8 proefpersonen hebben de vragenlijst deels ingevuld. De onvolledig ingevulde vragenlijsten zijn wel meegenomen in de analyses, omdat ze belangrijke informatie kunnen geven over de steekproef. Om een betrouwbaar beeld te geven van de steekproef zijn de gemiddelden van de gehele steekproef steeds vergeleken met de steekproef waarbij de onvolledige vragenlijsten verwijderd zijn. Hier zijn geen noemenswaardige verschillen in naar voren gekomen.

2.1.1. Demografische factoren

De steekproef bestaat uit 68 vrouwen en 54 mannen. Zeven respondenten hebben geen antwoord op deze vraag gegeven. De gemiddelde leeftijd is 55 jaar ($SD = 14.26$). In Figuur 1 is de spreiding van de leeftijd te zien, die overeenkomt met een normaalverdeling ($W(121) = 0.98, p > 0.05$) waarbij de piek tussen de 40 en de 65 jaar ligt. Dit komt overeen met de cijfers van het CBS (2021)².

Daarnaast bestaat de steekproef grotendeels uit respondenten met een Nederlandse achtergrond (90.7%). Een klein deel geeft aan een niet-westerse achtergrond te hebben (2.3%). Uit de open antwoorden blijken deze mensen voornamelijk een Aziatische achtergrond te hebben. Een aantal mensen (7%) geeft een ander antwoord (wil het niet zeggen of beschouwt zich bijvoorbeeld als wereldburger).

Figuur 1. De verdeling van leeftijd in de steekproef.

Wat betreft dagelijkse activiteiten is 44% werkend, is 15% zelfstandig ondernemer en is 27% van de respondenten gepensioneerd. Dit is redelijk in lijn met het landelijk gemiddelde. Verder geeft 19% van de ondervraagden aan het huishouden en/of de zorg voor de kinderen als belangrijkste dagelijkse activiteit te hebben. Ongeveer een derde (35%) van de respondenten geeft aan hoogopgeleid te zijn (hbo (31%)/ universiteit (4%)) en 35% geeft aan een mbo-opleiding te hebben afgerond. Het inkomen ligt voor een groot gedeelte van de steekproef rond modaal (21.7%) of boven modaal (21.7%). Een kleinere groep geeft aan een beneden modaal inkomen te hebben (16.3%). Het merendeel geeft aan het liever niet te zeggen (27.1%). Ten slotte heeft het merendeel van de ondervraagden een koopwoning (96.9%). Voor een volledig overzicht van de demografische gegevens van de steekproef, zie Tabel 1.

Tabel 1 Demografische factoren steekproef (n = 129)

Variabelen	n	Range	M	SD
Leeftijd (M ± SD)	129	27-90	55.33	14.264
Variabelen	n	%		
<i>Geslacht</i>				
Vrouw	68	52.7		
Man	54	41.9		
Geen van beide/ zeg ik liever niet	0	0		
Missing	7	5.4		
<i>Soort woning</i>				
Koopwoning	125	96.9		
Sociale huurwoning	2	1.6		
Particuliere huurwoning	2	1.6		
<i>Hoogst voltooide opleiding</i>				
Lagere school	3	3.2		
Lager beroepsonderwijs (lbo, lts, lhno, vmbo)	15	11.6		
Middelbaar beroepsonderwijs (mulo, mbo)	45	34.9		
Voortgezet onderwijs (mms, hbs, havo, vwo, gymnasium)	17	13.2		
Hoger beroepsonderwijs (hbo)	40	31		
Universiteit	5	3.9		
Onbekend	4	3.1		
<i>Bruto jaarinkomen</i>				
Beneden modaal (< 36.500 euro)	21	16.3		
Rond modaal (ca. 36.500 euro)	28	21.7		
Boven modaal (> 36.500 euro)	28	21.7		
Weet ik niet	6	4.7		
Zeg ik liever niet	35	27.1		
Ontbrekend	11	8.5		
<i>Belangrijkste culturele achtergrond</i>				
Nederlands	117	90.7		
Niet westerse achtergrond	3	2.3		
Overig	9	7.0		
<i>Dagelijkse activiteiten (meerdere antwoorden mogelijk)</i>				
Ik studeer aan een onderwijsinstelling	2	1.6		
Ik werk in een betaalde baan	57	44.2		
Ik ben zelfstandig ondernemer	19	14.7		
Ik doe vrijwilligerswerk	10	7.8		
Ik doe het huishouden/zorg voor de kinderen	25	19.4		
Ik verricht mantelzorg	8	6.2		
Ik ben gepensioneerd	35	27.1		
Ik ben werkzoekend of zit in de ziektewet	4	3.1		
Anders	10	7.8		

2.1.2. Individuele factoren: Kennis over het onderwerp

Het kennisniveau op het gebied van duurzame energie wordt in de vragenlijst op drie manieren gemeten. De eerste vraag betreft een open vraag uit welke energiebronnen volgens de respondent de Nederlandse energievoorziening momenteel bestaat, waarbij het aantal goede antwoorden (alle energiebronnen die in Nederland worden gebruikt voor centrale energievoorziening) geteld is. Het gemiddeld aantal goede antwoorden bedraagt 3.84 ($SD = 1.98$, $n = 109$), de spreiding loopt van 0-9 goede antwoorden, waarbij 21% van de respondenten zes antwoorden of meer goed heeft en 47% heeft 0-3 antwoorden goed. 4 respondenten (4%) weet geen enkel goed antwoord te geven en 1 respondent (1%) weet 9 goede antwoorden te geven.

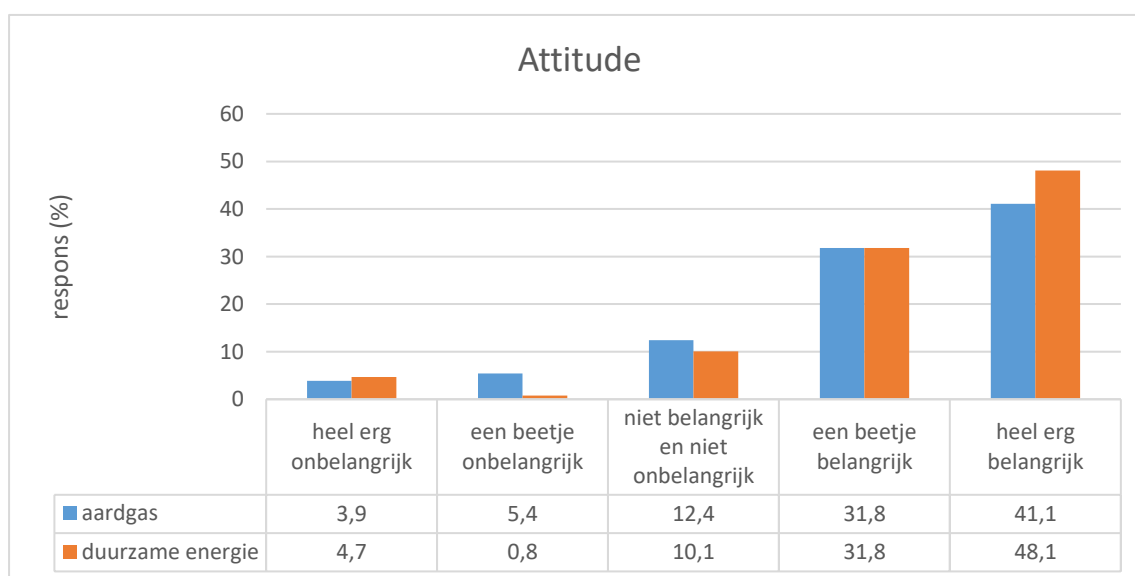
Gemiddeld wordt het aandeel duurzame energie geschat op 28% ($SD = 15.99$, $n = 108$). Gemiddeld wijkt het antwoord dat respondenten geven daarmee 17.18% af van het juiste antwoord (ca. 11.1% in 2020³). Veel mensen (29.6%) weten een antwoord te geven dat in dicht in de buurt komt (<5% afwijking) van het werkelijke percentage.

De derde vraag betreft vijf items die beantwoord konden worden op een vijfpuntschaal, die loopt van 1 (helemaal onbekend) tot en met 5 (helemaal bekend), waarin werd gevraagd naar de bekendheid met vijf specifieke technieken voor duurzame energie (zonnepanelen, warmtenet, warmtepomp, biomassaketel en groen gas). Gemiddeld wordt hier 3.29 gescoord ($SD = 1.03$, $n = 116$), dus tussen de antwoordmogelijkheden 'neutraal' en 'een beetje bekend' in. Er bestaan verschillen tussen de technieken, waarbij mensen het meest bekend zijn met zonnepanelen ($M = 4.47$, $SD = 0.98$), gevolgd door groen gas ($M = 3.46$, $SD = 1.29$) en de warmtepomp ($M = 3.44$, $SD = 1.37$). De respondenten zijn het minst bekend met het warmtenet ($M = 2.51$, $SD = 1.40$) en de biomassaketel ($M = 2.59$, $SD = 1.40$).

2.1.3. Individuele factoren: Attitude

De attitude ten opzichte van de energietransitie is in de vragenlijst gemeten aan de hand van twee vragen die door de respondenten zijn beoordeeld op een vijfpuntschaal die loopt van 1 (heel erg onbelangrijk) tot en met 5 (heel erg belangrijk). In de eerste vraag werd gevraagd naar hoe belangrijk men het bevorderen van duurzame energie in Nederland vindt, in de tweede naar hoe belangrijk men het streven om minder aardgas te gebruiken vindt. Op beide vragen wordt gemiddeld boven het midden van de schaal gescoord ($n = 123$, $M = 4.24$, $SD = 1.02$ en $n = 122$, $M = 4.07$, $SD = 1.08$, respectievelijk), Zie Figuur 2 voor een verdeling van de scores op attitude.

Figuur 2. Attitude ten aanzien van het streven om duurzame energie te bevorderen en minder aardgas te gebruiken

³ Volgens cijfers van het CBS bedroeg het verbruik van hernieuwbare energie in 2020 11,1 procent van het finale energieverbruik. Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/aanvullende-statistischendiensten/2021/hernieuwbare-energie-in-nederland-2020/samenvatting>

Bij de toelichting op de eerste vraag, 'hoe belangrijk vindt u het bevorderen van duurzame energie in Nederland', antwoorden veruit de meeste mensen dat ze het belangrijk vinden vanwege het milieu, het klimaat en de leefbaarheid van de aarde voor toekomstige generaties. Ook wordt het opraken van fossiele brandstoffen vaak genoemd. Veel respondenten noemen de aardbevingsproblematiek in Groningen. Onder de mensen die aangaven het bevorderen van duurzame energie minder belangrijk te vinden, zegt het grootste deel zich er niet mee bezig te houden of het te duur te vinden. Ook zijn er mensen die aangeven dat de bestaande alternatieven niet duurzaam genoeg zijn: "Alleen wanneer de middelen om duurzaam te leven ook duurzaam zijn gemaakt en blijven, is het in mijn beleving duurzaam". Een aantal respondenten geeft aan niet te geloven in de ideeën die er nu zijn: "Duurzaamheid is de toekomst, echter de manier waarop is momenteel niet haalbaar of logisch". Daarnaast zijn er ook mensen die meer geloven in het aanpakken van het consumptiegedrag: "Men is te veel verwend, men moet zuiniger leven".

Verreweg de meeste mensen die de vraag: 'Wat vindt u van het streven om minder aardgas te gebruiken in Nederland?' positief beantwoorden, geven het milieu en de aardbevingsproblematiek in Groningen als toelichting. Daarnaast geven de meeste mensen die de vraag negatief beantwoorden aan dat aardgas een schone energiebron is en dat er nog geen beter alternatief is.

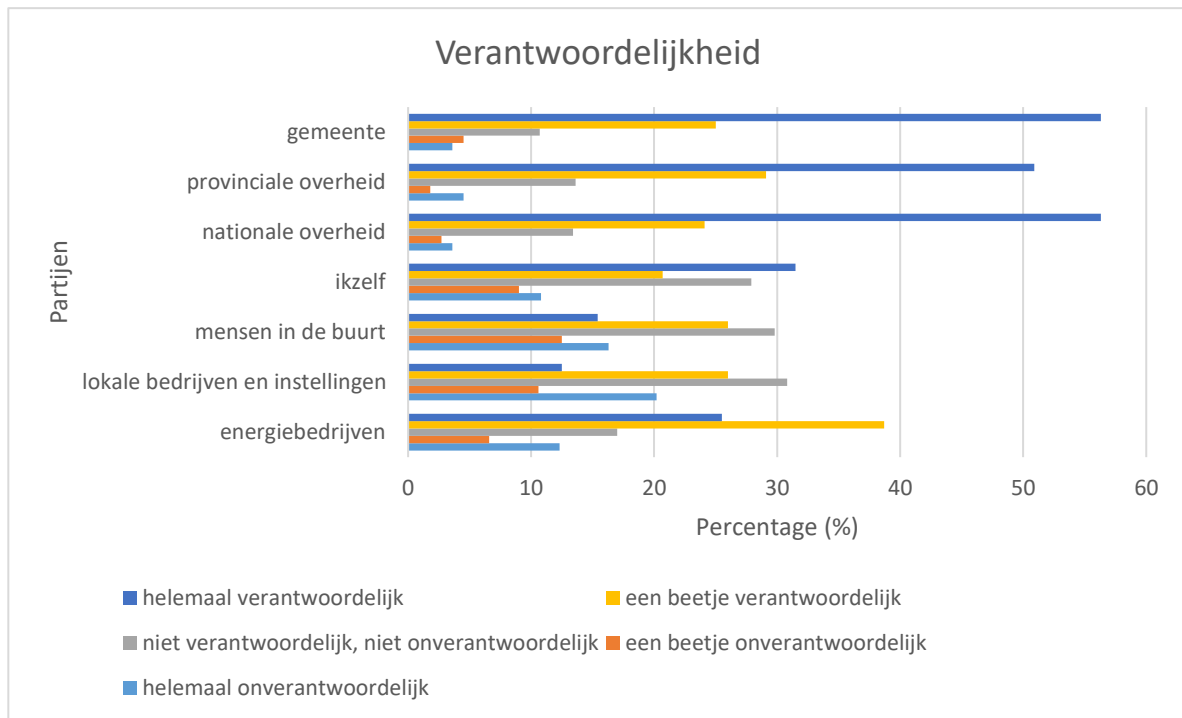
2.1.4. Individuele factoren: Verantwoordelijkheid

Er is gevraagd naar wie verantwoordelijk is voor de verduurzaming van het gebied. De mate waarin bewoners zichzelf of de gebiedsbewoners verantwoordelijk achten, zal positief bijdragen aan de mate waarin bewoners zelf bij willen dragen aan de verduurzaming van het gebied. Dit aspect is gemeten met zeven stellingen die gaan over wie de verantwoordelijkheid zou moeten nemen voor de verduurzaming van het gebied. De stellingen moesten worden beoordeeld op een vijfpuntschaal die loopt van 1 (helemaal niet) tot en met 5 (helemaal wel), met "weet ik niet" als extra optie. Deze zijn ingedeeld in communities (energiebedrijven, lokale bedrijven en instellingen, mensen in de buurt en eigen verantwoordelijkheid) en overheid (nationale overheid, provinciale overheid, gemeente).

De respondenten achten de overheden het meest verantwoordelijk ($M = 4.25$, $SD = 0.93$, $n = 110$). De gemiddelde verantwoordelijkheid van de community wordt iets lager geschat ($M = 3.30$, $SD = 0.88$, $n = 95$). Tabel 2 geeft de verdeling van de verantwoordelijkheid tussen de partijen weer. Hieruit is inderdaad af te lezen dat de meeste verantwoordelijkheid wordt toegeschreven aan de overheden, meer dan de helft van de respondenten vindt dat deze partijen helemaal verantwoordelijk zijn voor de verduurzaming van het gebied (ook zie Figuur 3). Er wordt minder verantwoordelijkheid toegeschreven aan lokale stakeholders en mensen in het gebied. Daarnaast vinden de respondenten zichzelf iets minder verantwoordelijk dan energiebedrijven en de overheid.

Variabelen	n	M	SD	% weet ik niet (n)
<i>Communities</i>	95	3.30	0.89	
Energiebedrijven	106	3.58	1.28	12.4 (16)
Lokale bedrijven en instellingen	104	3.00	1.30	11.6 (15)
Mensen in het gebied	104	3.12	1.31	12.4 (16)
Eigen verantwoordelijkheid	111	3.53	1.31	7.8 (10)
<i>Government</i>	110	4.25	0.93	
Nationale overheid	112	4.27	1.03	7.0 (9)
Provinciale overheid	110	4.20	1.05	7.8 (10)
Gemeente	112	4.26	1.05	6.2 (8)

Tabel 2 Verantwoordelijkheid verduurzaming van het gebied

Figuur 3. Verantwoordelijkheid verdeeld over 7 partijen: gemeente, provinciale overheid, nationale overheid, ikzelf, mensen in de buurt, lokale bedrijven en instellingen en energiebedrijven.

2.1.5. Individuele factoren: Invloed (locus of control en waargenomen controle)

De mate waarin mensen invloed denken te hebben bij het nemen van duurzame energiemaatregelen wordt gemeten met twee constructen: locus of control (het idee dat individuele acties invloed hebben op het geheel) en waargenomen controle (het idee zelf in staat te zijn om actie te ondernemen). Locus of control is gemeten met drie stellingen, op een vijfpuntschaal die loopt van 1 (helemaal mee oneens) tot en met 5 (helemaal mee eens) ($\alpha = .707$), waarbij een hoge score gepaard gaat met interne locus of control. Een voorbeelditem is: "Beslissingen die ik nu neem beïnvloeden de toekomst van de verduurzaming van mijn gebied". Gemiddeld wordt er 3.17 gescoord op locus of control ($SD = 0.95$, $n = 116$), dus gemiddeld gezien zijn ze het niet oneens, maar ook niet eens met de stellingen en is de locus of control niet uitgesproken intern of extern. De scores zijn enigszins scheef verdeeld, waarbij vaker hogere scores werden gegeven. Voor waargenomen controle (vijf stellingen, op een vijfpuntschaal, $\alpha = .76$), wordt een soortgelijke score gegeven; $M = 3.31$, $SD = 0.97$ ($n = 115$). Een voorbeelditem is "ik heb voldoende kennis en middelen om maatregelen te nemen om mijn woning te verduurzamen".

2.1.6. Individuele factoren: Subjectieve norm

Subjectieve norm geeft aan hoe gevoelig men is voor de mening van anderen en eventuele druk van buitenaf. Het wordt gedefinieerd als de mate waarin gebiedsgenoten duurzaamheid belangrijk vinden en de mate waarin de respondenten beïnvloed worden door deze norm. Deze schaal bestaat uit vijf stellingen die zijn beoordeeld op een vijfpuntschaal die loopt van 1 (helemaal mee oneens) tot en met 5 (helemaal mee eens) ($\alpha = .71$). De gemiddelde score op deze schaal is 1.92 ($SD = 0.62$, $n = 118$). Opvallend is dat er op het eerste item ('Ik denk dat andere mensen in mijn buurt het belangrijk vinden') gemiddeld een relatief hoge score te vinden ($M = 3.24$, $SD = 0.88$, $n = 118$).

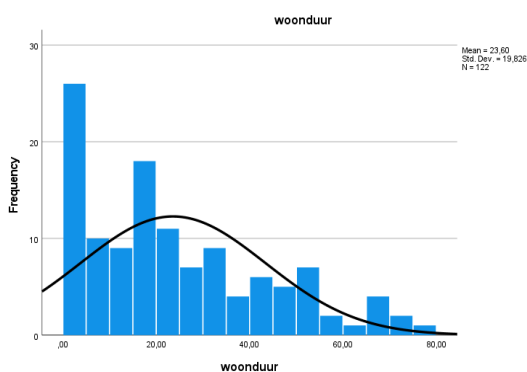
2.1.7. Individuele factoren: Veranderfase

In de vragenlijst is ook gevraagd naar de al genomen maatregelen, en welke plannen men heeft om de woning zelf verder te verduurzamen. Hiervoor is gebruikt gemaakt van de theorie over 'stages of change', oftewel de veranderfase waarin men verkeert. Er worden 4 fases onderscheiden: actiefase, voorbereidingsfase, contemplatie fase, precontemplatie fase. Een groot deel van de mensen heeft al maatregelen genomen in de afgelopen vijf jaar (namelijk 72.1%, $n = 93$) en 10.9% geeft aan nog geen maatregelen te hebben genomen ($n = 14$).

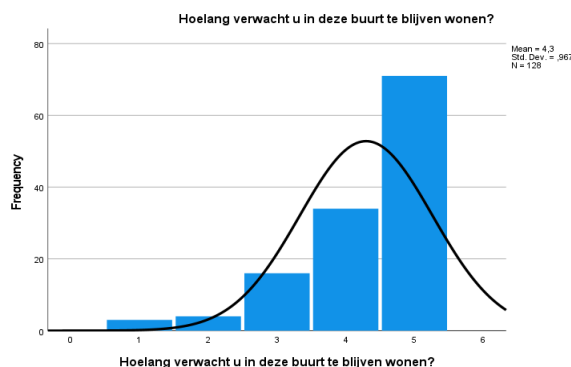
2.1.8. Sociale invloed: Verbondenheid

Met het construct 'verbondenheid' brengen we in kaart hoe groot de verbondenheid van de bewoners met de buurt is. Dat bestaat uit drie items, namelijk 1) hoelang respondenten al in de buurt wonen en 2) hoelang ze er nog van plan zijn te blijven wonen en 3) de mate waarin de respondenten de buurt waarderen. De eerste vraag is een open vraag, de tweede vraag een meerkeuzevraag met zes antwoordcategorieën (0-2 jaar; 2-5 jaar; 5-10 jaar; 10 jaar of langer, maar niet voor altijd; het liefst voor altijd; anders, namelijk), en de derde vraag is beoordeeld op een schaal van 1 tot 10.

Gemiddeld wonen respondenten 23.6 jaar in Boven Pekela en de Doorsneeboom (SD = 19.82, n = 122). De spreiding is groot, er is een grote groep respondenten die nog maar kort in Boven Pekela en de Doorsneeboom woont (0-5 jaar), een grote groep die tussen de 15 en 20 jaar in het gebied woont, en er zijn mensen die er al meer dan 60 jaar wonen (zie Figuur 4 voor de frequentieverdeling). Wat betreft de verwachte woonduur; de grootste groep geeft aan het liefst voor altijd in Boven Pekela / de Doorsneeboom te willen blijven wonen (55%, n = 71) gevolgd door de groep die er 10 jaar of langer verwacht te blijven wonen maar niet voor altijd (26.4%, n = 34). Verder verwachten 16 respondenten er 5-10 jaar te wonen (12.4%), 4 respondenten 2-5 jaar (3.1%), en 3 respondenten 0-2 jaar (zie Figuur 5 voor de frequentieverdeling). De respondenten waarderen het wonen in hun gebied gemiddeld met een 7.9 (SD = 1.08, n = 128).

Figuur 4. Spreiding woonduur (n = 122)

Figuur 5. Spreiding verwachte woonduur (n = 128)

Noot. 1 = 0-2 jaar; 2 = 2-5 jaar; 3 = 5-10 jaar; 4 = 10 jaar of langer, maar niet voor altijd; 5 = het liefst voor altijd.

Omdat het in een wijkaanpak van belang is om te weten op welke plekken verschillende groepen mensen het best bereikt kunnen worden, is gekeken van welke voorzieningen verschillende groepen het meest gebruik maken. Van de voorzieningen in het gebied (in de vragenlijst werd aangegeven dat bewoners uit konden gaan van de pre-corona situatie), wordt het meeste gebruik gemaakt van de school/ kinderopvang (16.3%) en van de winkel(s) (15.5%). 51.2% van de mensen geeft aan wekelijks naar de winkel(s) te gaan, verder is het wekelijkse gebruik van de overige voorzieningen een stuk lager. Bij het maandelijkse gebruik van voorzieningen worden vooral het buurthuis (13.2%) en de horeca (12.4%) genoemd. Het jaarlijkse gebruik van voorzieningen is vooral gericht op het buurthuis (30.2%).

2.1.9. Sociale invloed: Sociaal netwerk

In actieve, betrokken wijken is het aantal contacten tussen bewoners groter dan in wijken waar buurtbewoners minder actief zijn. De grootte van het sociale netwerk in de buurt wordt gemeten met de vraag hoeveel mensen uit de buurt (inclusief burens) respondenten bij naam kennen. Grotendeels wordt er aangegeven dat men meer dan twaalf mensen in het gebied bij naam kent (46.5 %, n = 60). Daarnaast zijn er 20 mensen die aangeven 10-12 mensen bij naam te kennen (15.6%), 12 mensen kennen 7-9 mensen bij naam (9.3%), 16 mensen kennen 4-6 mensen bij naam (12.5 %).

Verder lijken de meeste respondenten tevreden over het aantal sociale contacten in het gebied. De meesten geven aan niet meer en niet minder sociale contacten te willen (69%, n = 89), gevolgd door de groep die een

beetje minder sociale contacten hebben dan ze zouden willen (15.5%, $n = 20$). Een aantal respondenten geeft aan veel minder sociale contacten te hebben dan gewenst (6.2%, $n = 8$) en een aantal een beetje meer sociale contacten te hebben dan gewenst (4.1%, $n = 5$). Eén respondenten geeft aan veel meer sociale contacten te hebben dan gewenst.

2.1.10. Sociale invloed: Onderlinge uitwisseling

De mate waarin gebiedsbewoners contact met elkaar hebben, kan worden gemeten met de onderlinge uitwisseling, oftewel de frequentie waarmee gebiedsgenoten elkaar spreken of iets voor elkaar doen. Het gaat hierbij dus niet alleen om de uitwisseling van gunsten, maar ook van persoonlijke informatie en dergelijke. De vraag bestond uit 5 stellingen over verschillende vormen van contact (iets voor elkaar doen, elkaar ontmoeten op straat of in de woning, elkaar ontmoeten op plekken waar ook andere buurtgenoten zijn, op elkaars huis passen, en elkaar spreken over persoonlijke zaken). De gemiddelde score op de vijfpuntschaal (1=nooit, 5=vaak) van onderlinge uitwisseling ($\alpha = .76$) is 2.62, ($SD = 0.76$, $n = 120$). Dit resultaat kan afhangen van het type contact dat mensen hebben; de score op de vraag hoe vaak men iets voor elkaar doet ($M = 2.91$) is bijvoorbeeld hoger dan de score op de vraag hoe vaak men elkaar spreekt over persoonlijke zaken ($M = 2.12$).

2.1.11. Sociale invloed: Lidmaatschap bij verenigingen

Een andere indicatie voor de (maatschappelijke) betrokkenheid in een buurt is de mate waarin mensen deelnemen aan verenigingen. Verenigingen verhogen het aantal sociale contacten en ook de intensiteit van deze contacten, waarmee dit invloed heeft op de sociale cohesie/het sociaal kapitaal⁴. In de vragenlijst hebben we zowel gevraagd naar het aantal en type verenigingen (politiek, religieus, recreatief) waar men lid van is (meerdere antwoorden waren hierbij mogelijk), als de tijdsbesteding aan deze verenigingen. Met betrekking tot het aantal verenigingen geeft de meerderheid van de respondenten (65.1%, $n = 84$) aan niet lid te zijn van een vereniging of organisatie in de buurt, de overige bewoners zijn dit wel (30.2%, $n = 39$). De meeste mensen zijn lid van een recreatieve vereniging (19.4%, $n = 25$), en/of vrijwilliger bij een buurtvereniging, energiecoöperatie of een soortgelijke organisatie in het gebied (11.6%, $n = 15$) en/of lid van een religieuze vereniging (6.2%, $n = 8$).

21

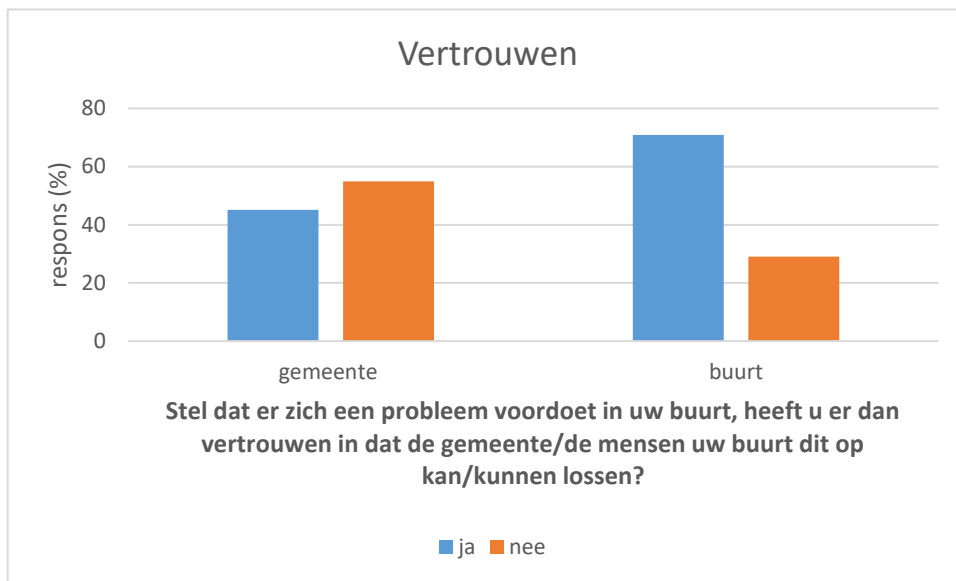
Er is vervolgens gekeken om welke verenigingen dit gaat. Onder de antwoorden bij recreatieve verenigingen worden de voetbalvereniging en de manege meerdere keren genoemd. Ook de kaartclub, het koor en de scouting worden als recreatieve verenigingen vermeld. Daarnaast worden bij de buurtvereniging, energiecoöperatie of een soortgelijke organisatie, meerdere keren het buurthuis 'De Riggel' en energiecoöperatie 'Pekela Duurzaam/ Pekela geeft gas' genoemd. De meeste deelnemers besteden meer dan één uur per week aan deze verenigingen ($n = 28$).

2.1.12. Sociale invloed: Onderling vertrouwen

In deze context gaat het vooral om het vertrouwen in buurtgenoten (onderling vertrouwen), wat gezien kan worden als belangrijke voorwaarde voor een gezamenlijk project. In de vragenlijst wordt gevraagd of men er vertrouwen in heeft dat de mensen in de buurt een probleem in het gebied op kunnen lossen wanneer zich dat voordoet. Een meerderheid van de respondenten heeft vertrouwen in buurtgenoten (64%, $n = 83$), 26.4% ($n = 34$) zegt geen vertrouwen te hebben. De overige respondenten (9.3%, $n = 12$) heeft de vraag niet beantwoord, zie Figuur 6.

---

⁴ Wollebaek D, Selle P. Does participation in voluntary associations contribute to social capital? The impact of intensity, scope, and type. *Nonprofit Volunt Sect Q* 2002;31:32–61. doi:10.1177/0899764002311002.

Figuur 6. Onderling en institutioneel vertrouwen

Noot. Bij het berekenen van deze percentages zijn de missende waarden niet meegenomen.

2.1.13. Sociaal-culturele en historische context: Institutioneel vertrouwen

Vertrouwen in de gemeente, een belangrijke speler in de proeftuin, is een belangrijke voorwaarde bij het uitvoeren van projecten. Ten opzichte van onderling vertrouwen, hebben de bewoners er minder vertrouwen in dat de gemeente problemen in het gebied op kan lossen. Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan geen vertrouwen in de gemeente te hebben (48.1%, $n = 62$) en een minderheid heeft daar wel vertrouwen in (39.5%, $n = 51$, zie Figuur 6). Als we kijken naar de open antwoorden die bij deze vraag worden gegeven, dan geven de meeste mensen aan dat zij geen vertrouwen hebben in de overheid vanwege eerdere negatieve ervaringen met de gemeente, het gevoel dat er weinig wordt omgekeken naar het gebied ('dit is het voeteneinde van Pekela') of slechts naar delen van Pekela ('het kerngebied, Oude Pekela, gaat voor'), en financiële beperkingen.

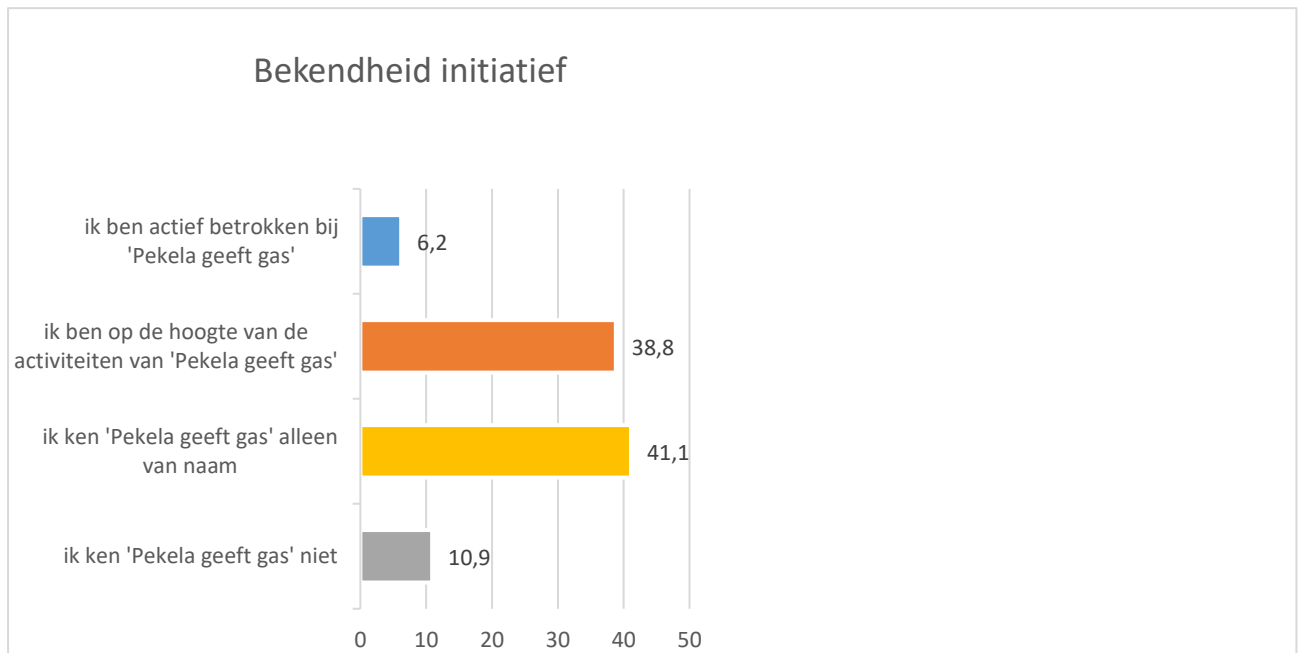
2.1.14. Sociaal-culturele en historische context: Eerdere successen en problemen

Een indicatie voor organisatiekracht in de buurt is de mate waarin er al eerdere successen zijn behaald met het organiseren van een gezamenlijke activiteit. Een relatief klein deel van de respondenten geeft aan dat er succesvolle activiteiten door mede-inwoners zijn ondernomen om het gebied te verbeteren (28.7%, $n = 37$). De overige respondenten geven aan dat dit niet is gebeurd of er niet van op de hoogte te zijn (61.2%, $n = 79$). Activiteiten die het vaakst worden genoemd zijn het plaatsen van speeltoestellen, het organiseren van een spelweek en het project 'Pekela geeft gas'.

Daarnaast is gevraagd naar de ervaren problemen die bewoners graag opgelost zien in de buurt. Het merendeel van de respondenten (58.2%, $n = 75$) geeft aan dat er één of meerdere problemen zijn. Problemen die vaak worden genoemd zijn de verkeersveiligheid en het onderhoud van wegen en bruggen. Ook worden het groenonderhoud en het opschonen van het kanaal genoemd. Tot slot geeft ook een deel van de respondenten aan geen problemen te ervaren (41.8%).

2.1.15. Participatie: Bekendheid initiatief

De meeste respondenten kent 'Pekela geeft gas' alleen van naam (41.1%, $n = 53$), gevolgd door een groep die op de hoogte is van de activiteiten (38.8%, $n = 50$). Een minderheid kent het project niet (10.9%, $n = 14$) of is actief betrokken bij 'Pekela geeft gas' (6.2%, $n = 8$). De overige respondenten (3.1%, $n = 4$) hebben deze vraag niet ingevuld. De bekendheid van het initiatief is dus tamelijk hoog te noemen (zie Figuur 7 voor de frequentieverdeling).

Figuur 7. Bekendheid initiatief (in percentages)

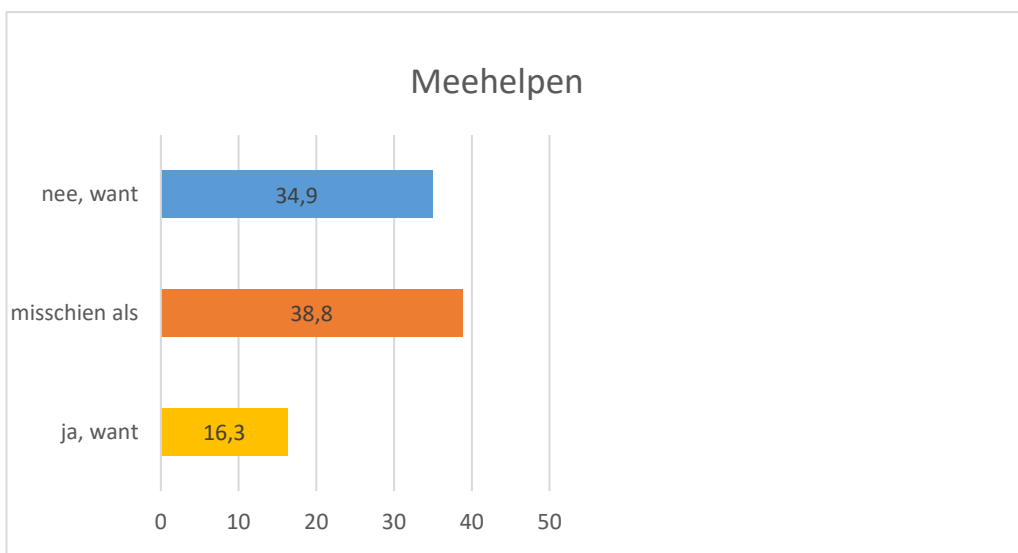
Noot. Bij het berekenen van deze percentages zijn de missende waarden niet meegenomen.

2.1.16. Participatie: Bereidheid en persoonlijke betrokkenheid

Persoonlijke betrokkenheid bestaat uit vier vragen die zijn beoordeeld op een vijfpuntschaal die loopt van 1 (helemaal mee oneens) tot en met 5 (helemaal mee eens) ($\alpha = .775$). Voorbeeld items zijn: 'Ik ben bereid om een bijdrage te leveren aan de verduurzaming van mijn buurt' en 'Ik ben geïnteresseerd in het onderwerp duurzaamheid'. Het gemiddelde hierop is 3.27 ($SD = 0.95$, $n = 116$).

23

Als de respondenten ($n = 116$) wordt gevraagd of ze willen meehelpen om het gebied te verduurzamen geeft 16.3% aan dat te willen ($n = 21$), 38.8% zou misschien mee willen helpen ($n = 50$), en 34.9% van de respondenten zou niet mee willen helpen ($n = 45$). Dit is ook weergegeven in Figuur 8.

Figuur 8. Meehelpen aan verduurzaming van de buurt (in percentages)

Noot. Bij het berekenen van deze percentages zijn de missende waarden niet meegenomen.

2.2. Verschillen tussen groepen: De rol van leeftijd

Er is ten eerste gekeken of leeftijd een rol speelt bij de sociale factoren die eerder in het rapport zijn besproken. Dit is onderzocht door middel van correlaties. De data met betrekking tot leeftijd is normaal verdeeld ($W(121) = 0.98$, $p > 0.05$). Niet voor alle sociale factoren zijn er significante correlaties gevonden. De sociale factoren waarvoor er wel significante correlaties met leeftijd zijn gevonden, zijn verder onderzocht door verschillende leeftijdsgroepen met elkaar vergeleken. Daarvoor zijn drie leeftijdsgroepen gemaakt. De jongste leeftijdsgroep bestaat uit respondenten van 18-44 jaar ($n = 29$). De middelbare leeftijdsgroep omvat de respondenten van 45-65 jaar ($n = 60$) en de oudste leeftijdsgroep omvat de respondenten 65+ ($n = 35$). De data van leeftijd na het categoriseren wordt per variabele getest op een normale verdeling. Aangezien er informatie verloren gaat bij het categoriseren van data, is er gekeken of er nog steeds een verband bestaat tussen de leeftijdsgroepen en de eerder gevonden correlaties alvorens over te gaan op verdere inspectie. Naast het beschrijvende doel van dit onderzoek, is er voor enkele factoren aanvullend ook een non-parametrische toets uitgevoerd wanneer de assumptie van normaliteit geschonden was.

2.2.1. Individuele factoren: kennis over het onderwerp

Er is een negatief verband gevonden tussen leeftijd en de bekendheid met duurzame technieken ($r_s = -.229$, $p < .05$, $n = 112$). Een lagere leeftijd hangt samen een hogere mate van kennis van duurzame technieken. Verdere inspectie naar de specifieke items wijst uit dat er een negatief verband is gevonden tussen leeftijd en bekendheid met de warmtepomp ($r_s = -.295$, $p = .002$, $n = 113$). Ook valt op dat wanneer respondenten bekend zijn met een duurzame techniek, zij ook bekend zijn met de andere duurzame technieken. Zo zijn respondenten die bekend zijn met een biomassaketel, ook vaker bekend met groen gas ($r_s = .410$, $p < .01$, $n = 116$). De verbanden tussen leeftijd en bekendheid met de duurzame technieken konden echter niet meer gevonden worden na het categoriseren van de leeftijdsgroepen.

2.2.2. Sociale invloed: verbondenheid

Er is een positief significant verband gevonden tussen leeftijd en de woonduur ($r_s = .531$, $p < .01$, $n = 117$), echter niet met verwachte woonduur. Een hogere leeftijd hangt samen met een langere woonduur in het gebied. Dit verband blijft bestaan na het categoriseren van de leeftijdsgroepen (nonparametrische toets; $H(2) = 24.90$, $p < .01$). Gemiddeld geeft de jongste leeftijdsgroep 3.5 jaar in Boven Pekela en de Doorsneebuurt te wonen ($SD = 2.98$, $n = 11$), de middelbare leeftijdsgroep 21.03 jaar ($SD = 14.94$, $n = 74$) en de oudste leeftijdsgroep 36.75 jaar ($SD = 25.04$, $n = 32$). Voor een deel is het logisch dat jongere mensen ergens korter wonen dan sommige ouderen, maar de lange woonduur in de oudste leeftijdsgroep geeft ook aan dat mensen lang in Boven Pekela en de Doorsneebuurt blijven wonen.

2.2.3. Sociale invloed: Onderlinge uitwisseling

Er is een negatief verband gevonden tussen sociale uitwisseling en leeftijd ($r = -.196$, $p < .05$, $n = 114$). Dit betekent dat jongere mensen meer openstaan voor onderling contact en uitwisseling van diensten dan oudere mensen. Het verband tussen leeftijd en onderlinge uitwisseling kon niet meer gevonden worden na het categoriseren van de leeftijdsgroepen.

2.2.4. Sociale invloed: Onderling vertrouwen

Er is een positief verband gevonden tussen leeftijd en het onderlinge vertrouwen ($r_s = .202$, $p < .05$, $n = 111$). Dit betekent dat oudere mensen meer vertrouwen in de buurtbewoners hebben bij het oplossen van problemen dan jongere mensen. Het verband tussen leeftijd en het vertrouwen in mensen uit de buurt kon niet meer gevonden worden na het categoriseren van de leeftijdsgroepen.

2.2.5. Participatie: Bereidheid

Er is een positief verband gevonden tussen leeftijd en bereidheid ($r_s = .241$, $p < 0.05$, $n = 112$); een hogere leeftijd hangt samen met een hogere bereidheid om mee te helpen aan het verduurzamen van hun gebied. Het verband tussen leeftijd en bereidheid kon niet meer gevonden worden na het categoriseren van de leeftijdsgroepen.

2.3. De rol van inkomen en opleidingsniveau

Naast leeftijd is er binnen het gebied Boven Pekela en de Doorsnee buurt gekeken wat de relatie is tussen twee indicatoren van sociaaleconomische status, namelijk inkomen en opleidingsniveau, en de sociale factoren. Als er verschillen tussen groepen worden gevonden die hier hoog dan wel laag op scores, kan dit mogelijk leiden tot aanbevelingen om alle groepen bij een wijkaanpak te betrekken.

2.3.1. Inkomen

In de vragenlijst werd onderscheid gemaakt tussen drie inkomensgroepen: beneden modaal ($n = 21$), modaal ($n = 28$) en boven modaal ($n = 28$). De data wordt per variabele getest op een normale verdeling binnen de verschillende inkomensgroepen. Door middel van correlaties is onderzocht of er een verband bestaat tussen de inkomensgroepen en de sociale factoren die eerder in het rapport zijn benoemd. Voor de meeste sociale factoren geldt dat er geen significante verschillen zijn gevonden. De verbanden die wel zijn gevonden worden hierna besproken en verder onderzocht (eventueel met non-parametrische toetsen wanneer dit op zijn plaats is).

2.3.1.1. Individuele factoren: Waargenomen controle

Er is een positief verband gevonden tussen inkomen en de waargenomen gedragscontrole ($r_s = .441, p < .01, n = 70$). Een hogere inkomensgroep hangt samen met een hogere mate van waargenomen gedragscontrole. De groepen verschillen ook significant van elkaar: Beneden modaal geeft de laagste score op de waargenomen controle ($M = 2.68, SD = 0.95, n = 17$). De groepen modaal en boven modaal geven hier een hogere score op (respectievelijk $M = 3.25, SD = 0.97, n = 25$ en $M = 3.77, SD = 0.92, n = 28$). Dit verband is ook in vergelijkbaar wijkonderzoek in Assen en Garijp gevonden⁵.

2.3.1.2. Sociale invloed: Verbondenheid (woonduur)

Er is een negatief verband gevonden tussen inkomen en woonduur ($r_s = .34, p < .01, n = 91$). Uit verdere inspectie blijkt dat de groepen significant van elkaar verschillen ($H(2) = 7.39, p < 0.05$). Een lagere inkomensgroep hangt samen met een langere woonduur. Bij het bekijken van de gemiddelde scores is te zien dat de groep "beneden modaal" gemiddeld het langst in het gebied woont ($M = 29.7, SD = 20.9, n = 20$). De groep "rond modaal" scoort gemiddeld iets lager ($M = 21.89, SD = 18.89, n = 28$) en de groep "boven modaal" scoort gemiddeld het laagst ($M = 14.68, SD = 18.72, n = 27$). Er werd geen significant verschil gevonden op de vraag betreffende verwachte woonduur.

2.3.1.3. Participatie: Bekendheid project Pekela geeft gas

Er is een verschil gevonden voor de mate waarin de respondenten project Aardgasvrij Garijp kennen (nonparametrische toets; Fisher-Freeman-Halton Exact = 12.064, $p < 0.05, n = 76$). De grootste groep respondenten geeft aan op de hoogte te zijn van de activiteiten van Pekela geeft gas (44.7%): binnen de groep "beneden modaal" is dit 15.8%, binnen de groep "rond modaal" is dit 10.5% en binnen de groep "boven modaal" is dit 18.4%. Daarnaast is er een grote groep die het project Pekela geeft gas alleen van naam kent (40.8%): binnen de groep "beneden modaal" is dit 5.3%, binnen de groep "rond modaal" is dit 19.7% en binnen de groep "boven modaal" is dit 15.8%. Tot slot geven respondenten binnen de groep "beneden modaal" vaker aan actief betrokken te zijn bij Pekela geeft gas (3.9%), dan dat wordt aangegeven binnen de groep "rond modaal" (0%) of "boven modaal" (1.3%). Inkomen lijkt dus op verschillende manieren samen te hangen met de bekendheid van het initiatief; het belangrijkste is dat alle drie groepen op een soortgelijke manier op de hoogte zijn van de activiteiten die Pekela geeft gas organiseert. Mensen met een modaal / boven modaal inkomen omvatten een groot deel van de totale groep die aangeeft Pekela geeft gas van naam te kennen.

2.3.2. Opleiding

In de vragenlijst werd onderscheid gemaakt tussen zes categorieën voor opleiding: lagere school ($n = 3$), lager beroepsonderwijs ($n = 15$), middelbaar beroepsonderwijs ($n = 45$), voortgezet onderwijs ($n = 17$), hoger

⁵ Bouw, K., de Boer, A. M., Elbert, S.P. & Wiekens, C.J. (2021). Sociale factoren in de wijkaanpak: Garijp, rapportage data-analyse. Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society, Hanzehogeschool Groningen & Elbert, S.P., De Boer, A. M., Bouw, K., & Wiekens, C.J. (2022). Sociale factoren in de wijkaanpak: De Lariks Assen, rapportage data-analyse. Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society, Hanzehogeschool Groningen.

beroepsonderwijs ($n = 40$) en universitair onderwijs ($n = 5$). Hiervan zijn twee groepen gemaakt: een laag/middelbare opleidingsgroep ($n = 80$; lager beroepsonderwijs, middelbaar beroepsonderwijs, voortgezet onderwijs) en een hogere opleidingsgroep ($n = 45$; hoger beroepsonderwijs en universitair onderwijs). Er is per variabele gekeken of de data binnen de opleidingsgroepen normaal verdeeld is. Vervolgens is er door middel van correlaties onderzocht of er een verband bestaat tussen opleidingsniveau en de sociale factoren. Hoofdzakelijk zijn er geen verschillen gevonden tussen de twee opleidingsgroepen. De verschillen die er wel zijn gevonden worden hierna besproken en verder onderzocht.

2.3.2.1. *Individuele factoren: Attitude*

Er is een positief verband gevonden tussen opleiding en attitude ($r_s = .208, p < .05, n = 121$). Hoe hoger de opleiding, des te positiever de attitude is. Uit een vergelijking tussen de opleidingsgroepen blijkt dat de hogere opleidingsgroep gemiddeld hoger scoort op attitude ($M = 4.38, SD = 0.76, n = 44$), dan de lager/middelbare opleidingsgroep ($M = 4.02; SD = 0.93, n = 77; t(119) = -2.154; p < 0.5$). Binnen de lage/middelbare opleidingsgroep geeft 71.4% een score van vier of hoger. Binnen de hoge opleidingsgroep is dit 81.8%. Verder hebben 24.7% van de lage/middelbare opleidingsgroep een score tussen de twee en vier. In de hoge opleidingsgroep is dit 18.2%. Een score van twee of lager wordt door 3.9% van de respondenten in de lage/middelbare opleidingsgroep gegeven. Binnen de hoge opleidingsgroep is dit 0%. Concluderend kan gesteld worden dat beide groepen voornamelijk een positieve attitude hebben over duurzame energie, maar dat de hoge opleidingsgroep hier positiever tegenover staat dan de lage/middelbare opleidingsgroep.

2.3.2.2. *Individuele factoren: Waargenomen gedragscontrole*

Er is een positief verband gevonden tussen opleiding en de waargenomen gedragscontrole ($r_s = .229, p < .05, n = 115$). Een hogere opleidingsgroep hangt samen met een hogere waargenomen gedragscontrole. Dat blijkt ook uit verdere inspectie. Uit de resultaten bleek dat de hogere opleidingsgroep ($M = 3.54, SD = 0.94, n = 42$) en de lagere opleidingsgroep ($M = 3.17, SD = 0.97, n = 73$) significant verschilden met elkaar op de waargenomen gedragscontrole ($U = 1112.5, z = -2.448, p = 0.14$).

2.3.2.3. *Sociale invloed: verbondenheid*

Er is een negatief verband gevonden tussen opleiding en de woontijd ($r_s = -.286, p < .01, n = 121$). Een lagere opleidingsgroep hangt samen met een langere woontijd. Uit verder inspectie blijkt dat de lagere opleidingsgroep ($M = 27.76, SD = 20.64, n = 77$) en de hoge opleidingsgroep ($M = 16.5, SD = 16.39, n = 44$) significant verschilden op woontijd ($U = 1112.5, z = -3.135, p < 0.1$).

3. Interview

wijkstakeholder: samenvatting

Voorafgaand aan de dataverzameling is er een verkennend interview gehouden met een wijkstakeholder uit Pekela. De geïnterviewde is actief in de werkgroep 'Pekela geeft gas'. In dit interview is gevraagd naar de context van het project, wat het project precies inhoudt, wie welke rol daarin heeft, welke groepen betrokken zijn en welke barrières en succesfactoren er in het gebied spelen. Naderhand is de geïnterviewde opnieuw benaderd voor een interview om de resultaten uit het onderzoek te bespreken. In het interview achteraf hebben we een selectie van resultaten van het onderzoek voorgelegd en besproken aan de hand van zes thema's: stakeholders, historische context, betrokken groepen, motivaties om mee te doen en attitude tegenover duurzaamheid, en sociale cohesie. Hierbij waren we er vooral geïnteresseerd of de resultaten herkend werden door de wijkstakeholder en of opvallende zaken nader verklaard konden worden. Een aantal zaken is interessant om hier te vermelden, omdat het een kader biedt.

27

Demografische factoren

De resultaten van het onderzoek wat betreft de demografische factoren zijn besproken met de geïnterviewde. Hier was opvallend dat het gemiddelde inkomen op basis van de resultaten uit de vragenlijst gemiddeld boven modaal ligt, terwijl CBS-gegevens laten zien dat gemiddelde inkomen in de gemeente Pekela beneden modaal ligt. Een grote groep respondenten wilde zijn/haar inkomen niet delen. Een mogelijk verklaring is dat in deze groep veel mensen met een laag inkomen zijn en dat er wellicht sprake is van schaamte. Volgens de geïnterviewde is dit niet het geval en heeft dit voornamelijk te maken met de verschillen tussen de verschillende dorpskernen. Boven Pekela bestaat uit bijna alleen maar koopwoningen en heeft waarschijnlijk een hoger inkomen ten opzichte van de rest van de kerndorpen van de gemeente Pekela, waar ook veel sociale huurwoningen zijn. Dit wordt in het gemiddelde inkomen van de gemeente waarschijnlijk recht getrokken door Oude Pekela, aangezien Oude Pekela een groot deel van de gemeente betreft en voornamelijk uit sociale huurwoningen bestaat. Van de grote groep die ingevuld heeft het liever niet wil te delen is niet zeker of dat mensen zich schamen, of dat het komt omdat het gewoon privé gegevens zijn en mensen dit vanuit deze beweegredenen niet willen delen. Wat betreft etniciteit valt op dat vrijwel alle respondenten een Nederlandse achtergrond heeft. De geïnterviewde merkt op dat er inderdaad maar een paar bewoners zijn van allochtone afkomst, maar dat die er helemaal bij horen in het dorp. Wat opvalt is dat recent relatief veel mensen uit de randstad naar Boven-Pekela zijn gekomen.

Stakeholders

Het project is in 2016 begonnen als bewonersinitiatief. Pekela Duurzaam hield zich bezig met het thema wonen, en daaruit is de werkgroep 'Pekela geeft gas' ontstaan. Boven-Pekela is een kleine hechte gemeenschap, maar eigenlijk te klein om in aanmerking te komen voor de subsidie uit het PAW. Het projectgebied bestaat daarom uit Boven-Pekela en een klein stukje van Nieuwe Pekela. Het plan is bedacht door bewoners van Boven-Pekela, in samenwerking met de Samen Energieneutraal (SEN). Het initiatief lag bij bewoners, later kwam de gemeente erbij omdat de gemeente de proeftuinsubsidie aan moest vragen. Er zitten nu 4 bewoners in 'Pekela geeft gas'. Daarnaast zijn er nog 3-4 meedenkers. De bewonersgroep is eigenlijk wat klein. Bij projectvergaderingen zit de werkgroep aan tafel met andere partijen dan bewoners, en dan zijn de bewoners wel wat ondervertegenwoordigd, aldus de geïnterviewde.

Er is een sterke samenwerking tussen gemeente en bewonersgroep. De bewonersgroep is ook afhankelijk van de gemeente voor beslissingen. Dat werkt soms vertragend, want de ambtelijke wereld is een log orgaan. De gemeenteraad moet beter worden geïnformeerd over wat de werkgroep doet, vindt de geïnterviewde. In het interview achteraf is het lage institutioneel vertrouwen besproken. Dit wordt door de geïnterviewde herkend. Op dit moment is er een gemeentebestuur die dit probeert recht te trekken, alleen in de afgelopen 8 jaar zijn er veel plannen niet gelukt (bijv. samenwerking met andere gemeenten). Pekela is een arme gemeente. Vragen zoals 'wordt het geld dat binnenkomt wel goed besteed?' zijn vrij herkenbare vragen. Daarnaast hebben vrij veel mensen een mening over het handelen van de gemeente. Op dit moment werkt de gemeente aan het vertrouwen door middel van vragenlijsten en bewonerspanels. Bewoners verwachten echter niet veel meer van de gemeente, maar rekenen meer op elkaar. Deze observatie komt overeen met de resultaten van het onderzoek.

De moeilijkheid zit hem in dat er in gemeente Pekela drie dorpskernen zijn, waarbij veel verschil wordt gevoeld door de bewoners. Het gevoel dat leeft is dat de focus meer op ligt op Oude Pekela, in bijvoorbeeld de verdeling van de financiële middelen. Daarnaast wordt er verwacht dat de inwoners de gemeente niet als belemmering zien in het project 'Pekela geeft gas', aangezien de gemeente gaat over de verdeling van subsidies. De geïnterviewde denkt dat mensen niet heel erg het gevoel hebben dat deze subsidie van de gemeente Pekela zelf komt.

Historische context

In het interview vooraf zijn de succes- en faalfactoren besproken en geeft de geïnterviewde aan dat het succes van Pekela is dat het een hechte gemeenschap is. *'We helpen elkaar'*. Als bijvoorbeeld een spelweek wordt georganiseerd voor 120 kinderen, is het vinden van voldoende vrijwilligers eigenlijk nooit een probleem. Mensen zetten hun eigen netwerk in. Als er iets georganiseerd wordt, is er eigenlijk altijd wel belangstelling voor. Een ander aspect wat bijdraagt aan het succes is dat er een enthousiaste werkgroep is met bewoners, mensen zijn betrokken. Wat ook bijdraagt is het besef dat er iets moet gebeuren wat betreft de gaswinning en het klimaat, het is steeds meer in de media waardoor er meer aandacht voor komt.

Het aantal problemen dat we hebben gemeten is voor Pekela vrij hoog. Het feit dat er veel problemen zijn wordt ook herkend. Het onderhoud aan het dorp, de betrokkenheid richting de gemeente en andersom en de mijnbouwschade worden hier als voornaamste voorbeelden bij genoemd.

Motivaties en attitude

Uit de resultaten blijkt dat veel mensen duurzaamheid belangrijk vinden, waarbij opvalt dat het streven om minder aardgas te gebruiken minder belangrijk wordt gevonden dan het bevorderen van duurzame energie. Volgens de geïnterviewde is dit inderdaad opvallend, aangezien er best wat huizen zijn met mijnbouwschade in het proeftuingebied. Er wordt ook relatief goed gescoord op kennis, hoewel veel mensen het percentage duurzame energie veel hoger inschatten dan het daadwerkelijk is. De geïnterviewde voegt hieraan toe dat de windmolens die men vanuit huis kan zien hier wellicht een rol in speelt. Hierdoor ziet men dat er wel degelijk wel iets gebeurt. Daarnaast is het een veel besproken onderwerp en daardoor kan men het beeld krijgen dat er dus meer gedaan wordt dat er daadwerkelijk wordt gedaan. Verder is de geïnterviewde gevraagd of de hoge score op veranderfase wellicht te maken heeft met de leeftijd en het energielabel van de huizen in Pekela. Dit blijkt inderdaad het geval en wordt toegelicht met de opmerking dat veel mensen (die de geïnterviewde gesproken heeft) in stappen verduurzamen. Waarschijnlijk is een groot deel van de mensen die al verduurzaamd heeft nog niet klaar met verduurzamen en zal dus waarschijnlijk nog verdere handelingen ondernemen.

De positieve houding ten opzichte van de energietransitie wordt nog niet direct vertaald naar een hoge bereidheid om mee te helpen om de buurt te verduurzamen. Volgens de geïnterviewde zit er een eigen interpretatie aan het woord meehelpen en is dit niet specifiek toegespitst op het project 'Pekela geeft gas'. Van het resultaat wordt verwacht dat dit niet een duidelijk beeld geeft of mensen daadwerkelijk 'nee' zeggen tegen het project of tegen het meehelpen aan de verduurzaming van de buurt. Dit kan als twee verschillende dingen worden geïnterpreteerd, voornamelijk omdat de mensen uit Boven-Pekela erg op zichzelf zijn. Ondanks dat bewoners nog niet erg enthousiast zijn om zelf bij te dragen, is het project al wel goed bekend bij de bewoners, al kent een grote groep het project alleen bij naam. De geïnterviewde is van mening dat het wellicht helpt om

dichter bij de mensen te komen en wat meer op de beleving in te spelen. Ze had niet verwacht dat ze al zoveel mensen hadden bereikt met de informatie over het project. Ook wordt er verwacht dat grote groep misschienen neezeggens nog beter benaderd kunnen worden, en dat de redenen voor de motieven achter de antwoorden wellicht in verband staan met de hoge energierekeningen en verschillende nieuwsberichten over alle alternatieven voor aardgas.

Sociale cohesie

De resultaten laten een beeld zien van een buurt waarin mensen over het algemeen lang blijven wonen en veel mensen elkaar kennen, maar waar echt intensieve contacten uitblijven. De onderlinge uitwisseling is bijvoorbeeld vrij laag. De geïnterviewde had dit beeld wel verwacht, omdat mensen erg zelfstandig en op zichzelf zijn. *'Ze hebben respect voor elkaars bewegingsvrijheid, echter, wanneer iemand aangeeft hulp nodig te hebben staat men ook voor elkaar klaar'*. De subjectieve norm scoort laag in het onderzoek, maar dat betekent volgens de geïnterviewde niet dat mensen niet naar elkaar kijken. *'Wat opvalt is dat mensen het wel leuk vinden om het bordje, dat aangeeft dat men meedoet met het project, in de tuin te zetten. En dat dat ook meehelpt om andere mensen aan te sporen om toch mee te doen aan het project. Dus toch kijken mensen wel naar elkaar, maar voelen mensen geen druk'*. In de aanpak wordt veel gebruik gemaakt van ambassadeurs en mond-tot-mondreclame. Dit lijkt ook goed te werken: *'Het effect van mond-tot-mondreclame wordt wel duidelijk uit het feit dat zich soms hele rijtjes aanmelden van 3-4 huizen op een rij'*.

Betrokken groepen

In algemene zin merkt de geïnterviewde op dat het lastig is om mensen echt te bereiken. Eén-op-één is veel werk en via verenigingen is ook lastig omdat er daar niet veel van zijn. Er wordt onder andere ingezet op mensen die te maken hebben met een verbouwing of verhuizing: *'Het beste is om te wachten op het meest natuurlijke moment (als mensen gaan verbouwen of verhuizen). Dan doen we een briefje door de bus waarin we even vertellen over de proeftuin en de mogelijkheden om subsidie aan te vragen'*.

29

Uit de resultaten blijkt daarnaast dat mensen met een hoger inkomen- en opleidingsniveau op een aantal punten beter scoren. Zo kennen mensen met een hoger inkomen het initiatief beter, hebben mensen met een hoger opleidingsniveau een positievere attitude en ervaren mensen met een hoger inkomen en opleidingsniveau meer controle over te nemen maatregelen. Het betrekken van mensen met een lager inkomen blijft een aandachtspunt.

Medio augustus 2021 zijn er totaal ca. 20-25 deelnemers. Er zijn ook tegenstanders, mensen die niet willen omdat ze bijvoorbeeld een andere techniek willen. De werkgroep is zich ervan bewust dat deelname aan het project uiteindelijk iemands eigen keuze is. *'Deze mensen moet je in hun waarde laten, respect voor persoonlijke keuze is belangrijk'*. De rol van de werkgroep is om te informeren, niet om bewoners te overtuigen. *'Ik presenteer mezelf als gewoon een buurvrouw die toevallig weet hoe je subsidie kunt krijgen, meer niet'*.

4. Conclusies en aanbevelingen

4.1. Algemene conclusies

Om de sociale factoren in kaart te brengen die draagvlak en participatie kunnen voorspellen, waarop uiteindelijk een succesvolle aanpak gebaseerd kan worden, is het huidige exploratieve onderzoek verricht in het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt. Door middel van het afnemen van vragenlijsten zijn diverse sociale factoren in kaart gebracht die van belang zijn bij het succesvol opzetten van een duurzaam energieproject. In een interview is het beeld wat hierbij is ontstaan gestaafd met een wijkstakeholder. In totaal hebben 129 mensen de vragenlijst ingevuld. De steekproef is grotendeels representatief voor de lokale bevolking wat betreft geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Een groot deel van de mensen rapporteert een modaal of boven modaal inkomen, wat -zoals uit het interview blijkt- te maken kan hebben met de specifieke dorpskern Boven Pekela waar relatief veel koopwoningen staan. Ook is er een groot gedeelte van de mensen die deze vraag niet wenst te beantwoorden; hiervan zijn de precieze beweegredenen niet bekend. De sociale factoren die in dit onderzoek in kaart zijn gebracht, zijn gegroepeerd in individuele factoren, sociale invloed, sociaalhistorische context en participatie. Aan de hand van deze kernconstructen kan het sociaal profiel van de wijk worden beschreven.

30

Individuele factoren

Er is in dit onderzoek gekeken naar een aantal factoren dat de mate waarin bewoners willen verduurzamen kan beïnvloeden: aanwezige kennis, de attitude, gevoel van verantwoordelijkheid voor het verduurzamen van de buurt, een subjectieve norm en de waargenomen controle en locus of control. Allereerst hebben de respondenten niet opvallend veel of weinig kennis over duurzame energie. Vooral de percentage vraag laat zien dat mensen dit vaak overschatten, hoewel er ook een aanzienlijk percentage (30%) dichtbij het goede antwoord zat. De bekendheid met bepaalde duurzame technieken is afhankelijk van de techniek waarnaar wordt gevraagd, waarbij men het meest bekend is met zonnepanelen en groen gas. Ook lijkt leeftijd hier een rol te spelen: jongere mensen beschikken over meer kennis over het onderwerp. Uit de resultaten blijkt daarnaast dat veel mensen duurzaamheid belangrijk vinden, waarbij opvalt dat het streven om minder aardgas te gebruiken minder belangrijk wordt gevonden dan het bevorderen van duurzame energie. De hogere opleidingsgroep heeft een positievere attitude dan de lagere opleidingsgroep.

De respondenten vinden zichzelf meer wel dan niet verantwoordelijk, maar er is ook een relatief grote groep (+25%) die hier neutraal op antwoordt. Bovendien schrijven de meeste respondenten veel verantwoordelijkheid toe aan de overheden, meer dan de helft van de respondenten vindt dat deze partijen helemaal verantwoordelijk zijn voor de verduurzaming van het gebied. Echter schrijven de respondenten wel een sterkere verantwoordelijkheid toe aan de overheid dan aan de community. Een mogelijke verklaring is dat er relatief veel oude woningen in Boven Pekela en de Doorsneebuurt staan, waarvan de verduurzaming technisch ingewikkeld en kostbaar is. Ook de veranderfase scoort hoog, 72% van de mensen heeft al maatregelen genomen om hun huis te verduurzamen. Dit komt overeen met de score op waargenomen controle over het nemen van maatregelen: deze wordt over het algemeen boven het midden van de schaal gewaardeerd ($M = 3.31$ op een vijfpuntschaal), evenals de locus of control ($M = 3.17$ op een vijfpuntschaal). Mensen verwijzen in hun toelichting op deze vraag naar weinig mogelijkheden door financiële beperkingen of bepaalde situaties, zoals wanneer het huis al verduurzaamd is. Uit de resultaten blijkt ook dat mensen met een hoger inkomen dan wel een hogere opleiding, ook een hogere mate van waargenomen gedragscontrole ervaren (dit komt overeen met

ander wijkonderzoek in Garijp en Assen⁶⁷). De subjectieve norm wordt in de buurt als laag geïnterpreteerd: er wordt dus weinig druk van andere mensen ervaren op het nemen van duurzame energiemaatregelen, maar uit het aanvullende interview blijkt dat mensen wel degelijk naar elkaar kijken. In de vragenlijst geven mensen ook relatief vaak aan dat ze denken dat hun buurtgenoten het onderwerp belangrijk vinden. Deze bevinding is in lijn met de opmerking van de geïnterviewde.

Sociale invloed

Daarnaast zien we voor sociale invloed dat een groot gedeelte van de mensen lang in het gebied willen blijven wonen en veel mensen kennen. Bepaalde groepen mensen (oudere mensen en mensen met lagere opleiding en/of lager inkomen) wonen langer in het gebied. Echter, het lijkt dat intensieve contacten uitblijven, wat bijvoorbeeld blijkt uit de relatief lage score op onderlinge uitwisseling van diensten en gunsten. Er zijn indicaties dat dit samenhangt met leeftijd: jongere mensen lijken daarmee meer open te staan voor contact met medebewoners, vergeleken met oudere bewoners. Gemiddeld beoordelen de respondenten het wonen in het gebied met een 7.8, wat ruim voldoende is. De meeste mensen (64%) geven daarnaast aan vertrouwen te hebben in elkaar bij het oplossen van problemen. Onderling vertrouwen hangt samen met leeftijd; oudere inwoners lijken meer vertrouwen te hebben in de mede-inwoners bij het oplossen van problemen dan jongere inwoners.

Dat er niet bijzonder veel contact met elkaar is, is ook terug te zien in de mate waarin mensen deelnemen aan verenigingen. Verenigingen verhogen het aantal sociale contacten en ook de intensiteit van deze contacten, wat de sociale cohesie kan verhogen. In deze steekproef geeft 65% aan geen lid te zijn van een vereniging. Dat er weinig bewoners lid zijn van een vereniging heeft consequenties voor de participatiestrategie, aangezien daarbij vaak gebruik wordt gemaakt van verenigingen. Er zijn daarnaast beperkte voorzieningen in het gebied; er zijn enkele locaties waar mensen op dagelijkse basis komen (zoals school/kinderopvang), en het buurthuis of sportaccommodaties komen naar voren als locaties waar men ook komt, zij het minder frequent. Deze locaties zouden meer ingezet kunnen worden als natuurlijke manieren om dorpsbewoners te informeren over het project.

31

De verwachting is dat het aantal sociale contacten, de tevredenheid over het wonen in het gebied en het onderlinge vertrouwen, positieve factoren zijn in het opzetten van een gezamenlijke aanpak. De zwakkere kanten van het gebied zijn a) dat er weinig mogelijkheden zijn om inwoners te bereiken via verenigingen, omdat de meeste mensen geen lid zijn en b) de geringe onderlinge intensieve contacten, bijvoorbeeld wanneer het gaat om het bespreken van het onderwerp verduurzaming.

Sociaal-culturele en historische context

De sociaal-culturele en historische context beschrijft wat er de afgelopen jaren in een wijk is voorgevallen dat van invloed kan zijn op een nieuw project. Opvallend is dat het institutioneel vertrouwen (vertrouwen in de gemeente) laag is. Redenen die hiervoor worden gegeven hebben vooral te maken met de gedachte dat de gemeente een tekort aan financiële middelen heeft om de problemen op te lossen en niet geïnteresseerd genoeg is in het gebied. Daarnaast wordt door het merendeel van de respondenten één of meerdere problemen gerapporteerd die in het gebied spelen. Het is belangrijk om hier bij het uitwerken van de gezamenlijke wijkaanpak rekening mee te houden. Eerdere successen kunnen ten slotte een indicatie geven van de organisatiekracht in de wijk. Ondanks dat weinig respondenten op de hoogte zijn van de eerdere successen, worden er toch enkele grote projecten genoemd. Het plaatsen van speeltoestellen en het project Pekela geeft gas worden veelal als succes beschouwd.

Participatie

---

⁶ Bouw, K., de Boer, A. M., Elbert, S.P. & Wiekens, C.J. (2021). Sociale factoren in de wijkaanpak: Garijp, rapportage data-analyse. Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society, Hanzehogeschool Groningen.

⁷ Elbert, S.P., De Boer, A. M., Bouw, K., & Wiekens, C.J. (2022). Sociale factoren in de wijkaanpak: De Lariks Assen, rapportage data-analyse. Lectoraat Communication, Behaviour & the Sustainable Society, Hanzehogeschool Groningen.

Participatie is gemeten met de bekendheid van de proeftuin, de bereidheid om mee te helpen met het verduurzamen van hun buurt en persoonlijke betrokkenheid. Ondanks dat mensen verduurzaming in het algemeen belangrijk vinden, de sociale cohesie hoog is en een overgroot deel van de respondenten het project 'Pekela geeft gas' tenminste bij naam kent, is de bereidheid om bij te dragen aan een gezamenlijk project erg laag; een minderheid (ca.16.3%) geeft aan mee te willen helpen. Wat hierin wellicht een rol speelt is dat mensen denken dat meehelpen betekent dat zij een aanzienlijke financiële investering moeten doen, dit is in de open antwoorden namelijk verschillende keren genoemd. Een deel van de respondenten heeft al een verduurzaamde woning of bezit een oude woning die moeilijk te verduurzamen is. Een andere mogelijke reden is dat een sociale cohesie wel gerelateerd is aan bekendheid van het project (86.1% van de bewoners kent het project), maar dat dit niet per definitie betekent dat bewoners ook eerder geneigd zijn actief mee te doen aan een gezamenlijk verduurzamingsproject.

Verschillen tussen groepen

Gebaseerd op de beschreven verschillen tussen groepen op basis van leeftijd, inkomen en opleiding, zijn er een aantal interessante bevindingen. Ten eerste; jongeren lijken in deze buurt een specifieke groep waarvan het relevant is om hen te betrekken bij het project. Zij hebben kennis over het onderwerp, en staan open voor contact met buurtbewoners. Dit contact zou kunnen bijdragen aan meer onderling vertrouwen, een belangrijke voorwaarde om mee te willen helpen bij het verduurzamen van de buurt. Het is daarom aan te bevelen om contact tussen jongere en oudere bewoners te stimuleren, op 'natuurlijke' plekken in het gebied waar deze groepen beide (kunnen) komen. Ten tweede ervaren inwoners met een lagere opleiding, dan wel lager inkomen minder controle, hebben een minder positieve attitude ten aanzien van het onderwerp. Tegelijkertijd zien we betrokkenheid bij deze groepen (wat zich vertaalt in een langere woontijd in het gebied). Deze verbondenheid kan aanknopingspunten bieden bij het bereiken van deze groepen, door bijvoorbeeld in te spelen op de lokale voordelen, en daarnaast ook het handelingsperspectief te vergroten door concrete en stapsgewijze adviezen te geven over verduurzaming.

32

4.2. Aanbevelingen voor de wijkaanpak

Aanbeveling 1: Actieve coördinatie noodzakelijk

In het onderzoek is een aantal factoren gemeten dat een indicatie geeft van de organisatiekracht in het dorp. Aan de hand van het aantal voorgaande successen en deelname aan verenigingen, krijgen we een beeld van hoeveel activiteiten er in het dorp worden georganiseerd en tot in hoeverre mensen daaraan meedoen. Ook het aantal ondernemers in het dorp kan het beeld van een actieve community versterken. Het aantal ondernemers ligt hoger dan het landelijk gemiddelde, wat een positieve indicatie geeft. De resultaten laten echter ook zien dat er relatief weinig succesvolle activiteiten worden genoemd en dat mensen niet al sterk gegroepeerd zijn door lidmaatschap van lokale verenigingen of clubs. Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen we stellen dat de organisatiekracht in Pekela niet enorm groot is. Daarnaast is er ook een grote groep mensen die aangeeft niet te willen helpen bij het verduurzamen van de buurt. Tegelijkertijd is Pekela wel een dorp waar mensen voor elkaar klaar staan en waar een beroep op hun hulp gedaan kan worden wanneer dat nodig is. Deze gegevens schetsen het beeld dat mensen wel bij de organisatie van het project betrokken kunnen worden, maar onder specifieke omstandigheden, bijvoorbeeld wanneer hulp vanuit en voor de eigen gemeenschap gewenst is. Het is hierbij belangrijk om mensen niet te overvragen, want een interne motivatie om mee te doen zal hier minder aangetroffen worden. Actieve coördinatie vanuit de werkgroep van de energiecoöperatie lijkt hier dus op zijn plaats.

Aanbeveling 2: respecteer de tijd en ruimte die mensen nodig hebben om zelf tot een keuze te komen

We zien dat veel mensen in Pekela elkaar kennen, maar dat intensieve contacten tussen buurtbewoners uitblijven. De mate waarin bewoners iets voor elkaar doen en persoonlijke zaken bespreken (constructieve onderlinge uitwisseling) scoort in dit onderzoek laag, evenals de subjectieve norm (de mate waarin mensen zich door elkaar laten beïnvloeden). Een andere aanwijzing vinden we in de toelichting op de vraag of mensen mee willen helpen met de verduurzaming van de buurt. Een deel van de respondenten dat 'nee' antwoordt, geeft daarbij aan dat dat vooral een individuele aangelegenheid is, wat mensen vooral zelf moeten bepalen. Tegelijkertijd geeft een deel van de respondenten dat 'misschien mee wil helpen' aan dat te willen onder de

voorwaarde dat anderen dat ook doen. Hieruit kunnen we opmaken dat mensen niet geheel ongevoelig zijn voor wat anderen doen, ondanks dat er ook belang wordt gehecht aan individualiteit. Het is niet makkelijk om bij mensen achter de voordeur mee te kijken. Een directe aanpak waarbij mensen individueel worden benaderd zal daarom niet voor de hand liggen. In de communicatie met bewoners is het aan te bevelen om enerzijds wel heldere informatie te geven, en anderzijds het initiatief bij bewoners te laten. Het kan in de boodschap helpen om te benadrukken dat de voorgestelde maatregelen (kierdichting, zonnepanelen, hybride warmtepomp) individuele maatregelen zijn waarbij je van niemand afhankelijk bent en die in je eigen tijd kunt nemen, maar dat er wel hulp beschikbaar is in de vorm van gratis advies en extra subsidie. Daarnaast kan het helpen om zichtbaar te maken dat andere bewoners al meedoen aan het project. Het bordje in de tuin is daarvan een goed voorbeeld. Ook andere middelen, zoals social media, zouden daarvoor ingezet kunnen worden.

Aanbeveling 3: laat de gemeente op passende afstand opereren

In het onderzoek kwam duidelijk naar voren dat het vertrouwen in de gemeente laag is. Daardoor ligt het niet voordehand dat de gemeente een vooraanstaande rol inneemt in de bewonerscommunicatie. Aangezien het vertrouwen in buurtgenoten groter is, zal de werkgroep effectiever zijn in het overbrengen van de boodschap. Tegelijkertijd verwachten bewoners wel degelijk iets van de gemeente, wat duidelijk is geworden uit de grote verantwoordelijkheid die bewoners toeschrijven aan de gemeente. De huidige vorm, waarin de werkgroep en de gemeente nauw samenwerken, maar waarbij vooral de werkgroep direct contact heeft met bewoners, lijkt daarbij passend. Echter, deze vorm kan ook een risico vormen voor de positie van de werkgroep: Wanneer het handelen van de gemeente als negatief wordt ervaren door de bewoners, zal de werkgroep hier ook mee geassocieerd worden. Aanbevolen wordt om de werkgroep beter in te bedden in de lokale omgeving, zodat de werkgroep bekender wordt en legitimiteit krijgt om namens de bewoners met de gemeente in gesprek te gaan. In het belang van de werkgroep dienen contacten met de gemeente transparant naar de lokale bevolking gecommuniceerd en vastgelegd te worden, zodat duidelijk is wat er afgesproken is en waarom. Daarnaast is het aan te bevelen om met voorzichtigheid om te gaan met het huidige evenwicht tussen werkgroep en gemeente. Mocht er bijvoorbeeld een grotere rol van de gemeente nodig zijn, dan dient deze rol nauwkeurig verkend te worden.

33

Aanbeveling 4: probeer beter aan te sluiten bij de groep 'nee-zeggende'

Opvallend is dat een grote groep respondenten aangeeft niet mee te willen helpen bij de verduurzaming van de buurt. Naast de groep die aangeeft dit niet te willen omdat het een persoonlijke aangelegenheid is, zijn er ook verschillende mensen die aangeven geen tijd of geen geld te hebben of dit vanwege hun leeftijd niet te zien zitten. Voor de bewoners met een hoge leeftijd of weinig tijd, kan het helpen om meer in te zetten op ontzorgen. Dit past al bij de manier waarop het project is ingestoken, alleen kan het zo zijn dat bewoners hier nog niet voldoende van op de hoogte zijn omdat ze zich er sowieso nog niet in hebben verdiept. De oplossing kan liggen in het aanscherpen van de communicatieboodschap, specifiek voor deze groepen. Echter om mensen verder te kunnen ontzorgen is het ook nodig om naast het gratis energieadvies, ook de stap naar de uitvoering verder te verlagen, bijvoorbeeld door het selecteren van een installateur die de uitvoering voor zijn rekening kan nemen. Voor de groep bewoners met een laag inkomen (of lagere opleiding) en beperkte investeringsruimte, kan het lonen om de drempel te verlagen door te beginnen met kierdichting en andere maatregelen die weinig investering vragen en deze eventueel uit het projectbudget te vergoeden. Als men hiervan de positieve gevolgen ervaart, kan een volgende stap genomen worden. Juist voor deze huishoudens is het van belang om een besparing op de energierekening te kunnen realiseren en mee te profiteren van de proeftuingelden, naast dat het voor aansluiting bij de activiteiten van de werkgroep zorgt. Om deze twee groepen beter te betrekken dient een campagne opgezet te worden die zich specifiek richt op deze doelgroepen.

Aanbeveling 5: benut plekken waar buurtbewoners elkaar ontmoeten

Uit het onderzoek blijkt dat een vrij grote groep het project alleen van naam kent. Daarnaast blijkt het een uitdaging om mensen echt te bereiken en met ze in gesprek te raken. Veel contact tussen buurtgenoten vindt plaats in en om het huis. Veel verenigingen zijn er niet, en ook de voorzieningen zijn beperkt. In het onderzoek hebben we een aantal plekken geïdentificeerd waar mensen elkaar ontmoeten. Hierbij wordt het buurthuis het vaakst genoemd, maar ook het voetbalveld, de school en de manege worden genoemd. Gezien de beperkte mogelijkheden om met bewoners in gesprek te raken, verdient het aanbeveling om deze plekken te gebruiken

om het project onder de aandacht te brengen. Dit kan bijvoorbeeld door mensen informeel aan te spreken, maar ook op een meer georganiseerde manier door uitnodigingen op deze plekken uit te delen of er met een informatiekraampje met een publiekstrekker (bijvoorbeeld een ijskar in de zomer op een plek waar veel kinderen – met hun ouders- komen) te gaan staan. Dit kan ook een manier zijn om de jongere bewoners aan te spreken; zij hebben minder vertrouwen in de buurtgenoten, maar staan wel open voor contact en hebben kennis over het onderwerp. Het is extra belangrijk om hen te betrekken bij het project, omdat zij op basis van dit onderzoek minder bereid lijken te zijn om mee te helpen aan het verduurzamen van de buurt.

4.3. Aanbevelingen voor vergelijkend onderzoek tussen wijken

Dit onderzoek heeft inzicht gegeven in de sterke en zwakke aspecten van het gebied Boven Pekela en de Doorsneebuurt. Van sommige factoren is direct te zeggen of die hoog of laag zijn, bijvoorbeeld inkomen en opleidingsniveau die vergeleken kunnen worden met landelijke gegevens. Voor andere factoren is minder duidelijk of de score nu echt hoog of laag is, omdat een referentiekader ontbreekt. Zo wordt in dit onderzoek bijvoorbeeld relatief laag institutioneel vertrouwen gemeten, maar het is onduidelijk of dit in andere wijken (veel) hoger zou zijn. Door ditzelfde onderzoek ook in andere wijken uit te voeren, en de resultaten met elkaar te vergelijken, kan meer inzicht worden verkregen in waar echte verschillen zitten tussen wijken en hoe die te verklaren zijn. Een vergelijkend onderzoek tussen meerdere wijken levert waardevolle inzichten op voor de wijkgerichte energietransitie, omdat de gemeten sociale factoren in relatie tot het succes in die wijken een voorspellende waarde kunnen hebben voor nieuwe wijken. In het kader van het promotietraject van Kathelijne Bouw is hier inmiddels een artikel over geschreven en ter publicatie aangeboden¹.

Contactgegevens

Dr. Sarah Elbert
s.p.elbert@pl.hanze.nl

Lectoraat Communication, Behaviour & the
Sustainable Society
Entrance – Centre of Expertise Energy
Hanzehogeschool Groningen